

Quod ad stylum hujus libri attinet, is semper ab omnibus habitus est et difficilis et per-
obscurus, tum quod poetica phrasi utatur, verbis et locutionibus ab usitato loquendi
modo discrepantibus, ac syriacas arabicasque voces quamplurimas hebraeis intermiscet;
tum quod dialecticis scateat acuminibus ac tricis, quibus amici Jobum circumvenire et
convincere nituntur, captiosis non raro argutiis ac sophismatibus utentes, quæ ab ipsa veri-
tate et solida eruditione deflectant. Adde, quod ne quidem omnia, quæ ab ipsomet Jobo ad-
feruntur, ad exactam theosophiæ stateram examinata probentur, qualia sunt illa, quæ ipsemet
Deus sub finem disputationis in eo reprehendit, ipseque agnovit, et humiliter con-
fessus emendavit. Argumentum porro ipsum disputationis per se altum est ac sublime, ut-
pote in quo de divina disseritur providentia, qua res humanæ administrantur; quæque
apud mortales dum dubia habetur, et desideratur, aut abesse creditur, elucet nonnun-
quam; et postquam injurias miseris illatas humanasque querimonias dissimulasse aut non
curasse visa esset, præclara interdum præsentia curæque suæ præbet documenta. Dispu-
tatur autem potissimum, an Deus viros justos, ac sanctitate sapientiaque conspicuos, abs-
que ulla interdum culpa eorum affligat; et utrum, si id fieret, cum divina foret æquitate
conjunctum. Partem affirmantem tuetur Jobus, quam amici plurimis oppugnant argu-
mentis, omnino falsa imbuti opinione, qua putabant solos peccatores in hac vita malis di-
vexari, et calamitatibus affici; non item viros probos, qui nihil istiusmodi molestiarum
meruissent. Hanc controversiam multis in utramque partem rationibus ventilatam tandem
demit ipse Deus, et Jobo causam adjudicavit; unde verba tam Dei quam Jobi, quæ Deus
capite ultimo approbavit, infallibilem canonicæ Scripturæ continent veritatem; non item
verba amicorum ejus, uti cap. iv aperte declaratur; et S. Augustinus, Gregorius, Chry-
ostomus et Polycarpus in *Caten.* diserte docent. Ratio autem moralis, seu causa finalis
libri hujus conscribendi, secundum litteram fuisse videtur, ut omnibus, præsertim He-
bræis, durissima sub id tempus Ægyptiorum servitute attritis, vivum in Jobo exemplum
tolerantiæ præberetur, nec non pœnarum ac patientiæ victricis, naturæ et gratiæ, dæmo-
nis ac Dei, vel potius Satanæ ac viri justi divina gratia corroborati duellum describere-
tur; uti pulchre Prosper lib. I *De Prom. ac Prædict. Dei* cap. xxii, et græci Patres in
Caten. cap. ix, et Prudentius in *Psychom.* ostendunt. Causa porro allegorica libri hujus
est, ut Christi, anagogica vero, ut cujuslibet viri justi patientis ac resurrecturi gloria de-
signaretur.

COMMENTARIUM IN LIBRUM JOB.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Job sanctus et dives pro filiis vicissim convivia celebrantibus Domino sacrificat. Petenti Satanæ Dominus
Jobi possessiones diripiendas tradit. Perdita itaque omni substantia interemptisque filiis, patiens Job
in laudes Dei prorumpit.*

1. Vir erat in terra Hus, nomine Job, et erat vir ille simplex, et rectus, ac timens
Deum, et recedens a malo: 2. natiq̄ sunt ei septem filii, et tres filiæ. 3. Et fuit posses-
sio ejus, septem millia ovium, et tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum,
et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes Ori-
entales. 4. Et ibant filii ejus, et faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo. Et
mittentes vocabant tres sorores suas ut comederent et biberent cum eis. 5. Cumque in
in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Job, et sanctificabat illos, consurgens-
que diluculo offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii
mei, et benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus. 6. Quadam
autem die, cum venissent filii Dei ut assisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam
Satan. 7. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, et per-
ambulavi eam. 8. Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Job,
quod non sit ei similis in terra, homo simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a
malo? 9. Cui respondens Satan, ait: Numquid Job frustra timet Deum? 10. Nonne tu val-
lasti eum, ac domum ejus universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus
benedixisti, et possessio ejus crevit in terra? 11. Sed extende paululum manum tuam, et
tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. 12. Dixit ergo Dominus ad Satan:
Ecce universa quæ habet in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egres-
susque est Satan a facie Domini. 13. Cum autem quadam die filii et filiæ ejus comederent
et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, 14. nuntius venit ad Job, qui diceret:
Boves arabant, et asinæ pascabantur juxta eos, 15. et irruerunt Sabæi, tuleruntque
omnia, et pueros percusserunt gladio, et evasi ego solus ut nuntiarem tibi. 16. Cumque
adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit e caelo, et tactas oves pueros-
que consumpsit, et effugi ego solus ut nuntiarem tibi. 17. Sed et illo adhuc loquente,
venit alius, et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt
eos, necnon et pueros percusserunt gladio, et ego fugi solus ut nuntiarem tibi. 18. Adhuc
loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et biben-
tibus vinum in domo fratris sui primogeniti, 19. repente ventus vehemens irruit a regione
deserti, et concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, et mor-
tui sunt, et effugi ego solus ut nuntiarem tibi. 20. Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta

sua, et tonso capite cornuens in terram adoravit; 21. et dixit: Nudus egressus sum de utero matris mee, et nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. 22. In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

Ver. 1. 4. VIR ERAT. — Interpretes hic magnam vim ponunt et mysterium in nomine isto «vir.» Ac *Primo* quidem Graeci, quod Septuaginta non *aviv*, sed *aviv* legant, substantiam seu naturam proprie denotari volunt, ac si diceret: Homo erat, et non angelus, quemadmodum Origenes annotavit, et eleganter exponit S. Chrysostomus in *Catena*, quam Comitolus noster interpretatus est, ubi rationem reddens, cur ita scriptor sacer exoratus sit: «Vitam, inquit, virtute illustrem explicatus erat nostra vivendi ratione longe superiorem. Ne quis igitur, certaminum ac patientiae spectata magnitudine incredibili, peregrina quaedam et non humana cum natura praeditum arbitraretur, naturam primo ponit in conspectu, ut ejus institutum mirere, quod homo cum esset unus e multis, virtute tamen nullis antecelleret; communem naturam indicavit, ut quod propositi peculiare erat ostenderet; quoniam ejusdem cum ceteris naturae particeps, supra naturam etiam ea quae homine majora sunt gessit.» Juxta Graecorum itaque expositionem, vox *aviv*, id est homo, denotat hoc loco humane naturae imbecillitatem: quo sensu etiam infra, cap. vii, dicitur: «Quid est homo, quia magnificas eum?» Cui non absimile est istud Psalmista: «Quid est homo, quod memor es ejus?» quasi miretur plus vates, quod cum nihil sit in homine, quod divini amoris vim excitare possit, ejus tamen continuo Deus meminerit. Frequens nimirum sacris scriptoribus et valde usitatus est istiusmodi legendi modus, ut dum difficile quiddam et arduum, quod humanas vires superet, explicare satagunt, personam prius, a qua id perpetratum fuit, extenuent, quemadmodum pluribus Scripturae locis et exemplis a Pineda nostro in hanc rem allatis confirmatur.

Secundo, et contrario fere modo, plerique post Hieronymum et Bedam Latini per nomen «vir» non substantiam aut naturam, sed qualitatem ac virtutem animi volunt denotari; ut Job significetur minime infirmus fuisse homuncio, sed vir vere fortis ac generosus, qui tam animose cum daemon ipso certaverit, tam fortiter illi restiterit, vires ejus fregerit, et tartareum illum hostem generosissime profligaverit, ac gloriose tandem de eodem triumphaverit. Atque haec acceptio est Hebraeo textui conformior, ubi non est vox *aviv* Adam (qua ad naturam hominis corpoream), neque vox *aviv* Enos (qua ad substantiam ejus spiritalem sive animam designandam, ut solent Hebraei), sed nomen *aviv* isch, quod virile robur proprie connotat. Unde Eusebius, lib. XI de *Preparatione evangelica*, cap. vi, de recta nominum apud

Hebraeos impositione agens, observat nomen *aviv* isch, ab *aviv* isch, quod ignem significat, derivari; eo quod vir igneus, id est activus, efficacis ac valide naturae sit praefata. Quo sensu fere Herodotus in *Polyhymnia* dixit, «Homines quidem esse multos, sed viros perpaucos.»

Tertio, Pineda noster hoc loco nomen illud «vir» Tertio censet esse titulum honoris ac dignitatis, ita ut «vir» hic idem sit quod princeps aut rex. Hoc sensu Jacob filius suis in Aegyptum reversurus: «Deferte, inquit Gen. XLII, 11, viro munera, principem significans Josephum, totius Aegypti praefectum. Plurimis Scripturae locis eodem modo haec vox accipitur, ut Numer. cap. XXVII, 18 et Actor. cap. XVII, vers. 31.

Ceterum, cum S. Job toto hoc libro nobis tanquam absolutissimum solidae virtutis, raris sapientiae fortissimaeque constantiae spectaculum proponatur, magis mihi placet media illa sententia, quae nomen «vir» de virili robore exponit, ut sic a feminis per fortitudinem, a pueris per sapientiam, et a brutis per rationem distinguatur. *Primo* enim masculam fortitudinem, ut habeant *Primo* accessu est, qui viri nomine gloriantur. Quapropter Jobus, cum fuerit inter plagas adamantium, jure merito vir dicitur, et ab uxore in blasphemias molliter resoluta distinguitur. Licet enim, ut Chrysostomus ait hom. 23 in *Genesis*, similes essent in natura, dissimiles tamen erant in virtute. In eadem hac significatione nomen hoc inferius accipitur, ubi Deus ad Jobum loquens cap. xxxviii, 3, ait: «Accinge sicut vir lumbos tuos.» Ad quem locum D. Gregorius lib. XXVIII *Moral.* cap. iv: «Scriptura, inquit, sacra viros vocat consuevit, qui vias Domini fortibus, et non dissolutis, gressibus sequuntur.» Unde et Sapientia in *Proverb.* dicit cap. viii, 4: «O viri, ad vos clamito;» ac si aperte diceret: Ego non feminis, sed viris loquor, quia qui fluxa mente sunt, mea verba percipere nequaquam possunt. Haec, ut opinor, de causa in Deuteronomio divina lege cautum erat, ne vir et mulier commutatis inter se vestibus uterentur, ne videlicet viri effeminarentur: «Non induetur, inquit, cap. xxi, 5, mulier vestis virili, nec vir veste feminea.» Quorsum enim ea prohibitio aliter spectet, nisi, ut recte D. Ambrosius, epist. 1 ad *Invocatum*, exponit, «non tam de vestibus quam de moribus id dixerit.» Debet igitur, quisquis viri nomen gerit, virilem quoque animum gestare, nec in feminam turpi ac molli conversatione degenerare.

Dicitur secundo «vir,» ut a puerili stultitia procul abesse significetur. Puer enim est, quantumvis etate proventus, qui puerili stultitia vivit:

Cap. I. Ver. 4. 1.

Primo.

Sententia

quemadmodum vir dicendus est, quamvis infanter balbutiat, qui virili prudentia vitam suam moderatur. Unde D. Ambrosius, ad illa verba *Lucae* 1, 45: *Erit magnus coram Domino*: «Est, inquit, parvitas animae, et pueritia virtutis, quae scilicet tenentur illi qui apud *Isaiam*, lxx, 20, infantes dierum et pueri centum annorum appellantur.» Et paulo post: «Anima, inquit, numeratur etates non pro ratione temporis, sed pro qualitate virtutis, ut vir perfectus ille dicatur, qui careat errore pueritiae, et lubricum adolescentiae animae maturitate non sentiat.»

Tertio dicitur «vir,» ut a belluis rationis experibus per rationem distinguatur; quae videri non debet exigua commendatio. Nam qui sine rationis freno in sua desideria precipites feruntur, indigni plane sunt, qui viri nomine appellentur; unde in Scripturis belluarum nomina istiusmodi hominibus accommodantur, quos viperas appellat Baptistas, equos Jeremias, vulpeculas Salomon, jumenta David, lupos Christus, et sic de ceteris. Quae loca D. Ambrosius, serm. 10 in *Psalm.* cxvii, prudenter expendens: «Scriptura, inquit, eum hominem dicit, qui est ad imaginem et similitudinem Dei; peccantem autem, non hominem, sed serpentem, aut equum hincientem feminis, aut vulpeculam, aut jumentum vocare consuevit.» Et statim subdit: «Vide ne quod Deus tribuit amittas; postquam enim peccasti, aliud esse coepisti, et illud quod eras desisti; condemnaris autem in eo quod ipse mutatus es, ut fieres ex homine serpens, mulus, equus, vulpecula; his enim nominibus jam nos Scriptura damnavit, quia exuti celestis imaginis ornamento, etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis non tenemus.» Unde patet peccatores naturam humanam quodammodo abjecisse, et ab hominibus in jumenta degenerasse, ac solum justum viri nomen commeri. Nam, ut bene Philo Judaeus, lib. *De Legibus non scriptis*: «Hominem, inquit, Scriptura non vulgari loquendi forma, sed per excellentiam vocat eum qui vere suo respondet nomini, ejectis ex animo immansuetis, rabidis feminisque vitiorum affectibus; argumento est, quod post hominem (de Noe loquens) addit justus; quia nemo injustus est homo, sed potius bestia humana forma praedita. In solum autem justitiae seclatorum nomen hoc quadrat.» Job igitur cum ab omni muliebri mollitie alienissimus, et virili plane robore praeditus, in adversis aequae constans, atque in prosperis rebus moderatus, omnia de manu Domini acciperet, nec ullibi a recto virtutis tramite declinaret, jure optimo dignus erat, qui per excellentiam viri nomine insigniretur. Verum non satis fuit sacro historico in genere virum nominasse, nisi etiam ejus patriam indicasset dicens:

IN TERRA HUIUS. — Septuaginta legunt, *in regione Austide*, seu *Hussitide*, quae ab Hys, filio Aram, et nepote Sem, ut in *Genesis* habetur, cap. x, 22, nomen accepit, et sita est inter

montem ihermom ac Traconitidem regionem. Unde nonnulli etiam Jobum vocant Idumeum, alii Arabem appellunt; Idumaea scilicet vel Arabiae terminus extendendo. Exprimitur autem ejus patria regio profana, qualis erat Esau, qui cum incolobat; aut provinciam, inquit Chrysostomus hom. 2 de *Patientia Job*, ex qua tantus fructus floruit, vere mireris, qualisque rosa in spinarum medio germinaverit. Quemadmodum sane miraculum esset, in terra sterili aridaque segetes provenire, ita plane mirandum, in villosa regione virum probum et justum educari. Plerumque enim a patria suis unusquisque mores haurit adeo ut ipsa dicitur quae quasi altera natura, et miraculo simile sit, in mala patria bonum incolam reperiri. Haec itaque prima Jobi commendatio miraculi loco non eximenda, quod nimirum ipse vir sanctissimus de terra sceleratissima et idololatriae dedita nasceretur. Hoc ipsum argumentum D. Gregorius lib. I *Moral.* cap. 1, verbis et exemplis illustrans: «Sanctus, inquit, vir ubi habitaverit dicitur, ut ejus meritum virtutis exprimat, ut hoc ejus laudibus proficiat, quod bonus inter malos fuit. Neque enim valde laudabile est, bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Sicut enim gravioris culpe est inter bonos bonum non esse, ita immensi est praecox, bonum etiam inter malos exstitisse.» Et confirmat exemplo ejusdem Jobi de se dicens, cap. xxx, 23: «Frater fili draconum et socius struthionum,» hoc est: Inter homines belluis crudelibus meam non exuli humanitatem; item exemplo Lot, de quo D. Petrus ait, *Epist.* II, cap. vii: «Aspectu et auditu justus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam justum iniquis operibus cruciant.» «Nam iniquorum, inquit D. Gregorius, non delectando justus aures atque oculos, sed feriendo tangebat.» Ubi recte observat Sanctus noster, non sine causa Lot aspectu audituque justum pronuntiare; quia nimirum hi duo sensus ab improborum societate venenum hauriant, et veluti pestem quandam eorum quae viderent aut audierunt formas ad animum transmittunt. Admirabile profecto est, et humanam excedens conditionem, a visis auditisque non tangi; anguem continuo audire sibilantem, videre basiliscum, aut a basilisco videri, et nullum ab angue aut basilisco pati detrimentum; vel sic utraque haec animi ostia obstruere, ut cum ubique passim occurrant, non tamen animum coinquinatum turpium imagines objectorum. Amplissima proinde laude atque admiratione dignissimus est B. Job, qui loco tam lubrico steterit, neque lapsus sit, ubi erat periculum ruinae manifestum, nempe in consuetudine hominum improborum; inter quos dici vix potest, quam multa peccandi pericula occurrant, uti eleganter describit D. Cyprinus lib. *De Singularitate clericorum*, dicens: «Mala conversatio corruptionem seminat, cupiditatem concepit, ignominiam parit, rabieus concitat, por-

Rob
tria
in singu
larum
ejus
virtutis
commenda
tionem.
Quare?

Qua re
sione
oriun
dus?

4
 rigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas aedificat, perditione gaudet, interitum fovet, confessionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationem inflammat, et ceteratim in fasces glomerans numerosas indagine captivum, per infinita dedecora simplices mortes invehit in perniciem perditurum. » Sic ille luculenter. Quis igitur in consortio hominum impiorum tam multos laqueos tendentium, tam multas insidias machinantium, liber et illesus evadet? Quod si quisquam se nunquam implicari aut irretiri patiatur, magnum profecto laudem promeretur. Nam, ut recte S. Bernardus, *epist.* 24, ad Hugonem scribit: « Inter bonos bonum esse, salutem habet; inter malos vero et laudem: illud tante facilitatis est, quantæ et securitatis; hoc tante virtutis, quantæ et difficultatis. Quale nempe est illud: tangere piecem, et non inquinari ex ea? in igne sine lesione versari? et in tenebris absque caligine esse? » ubi alludit sanctus doctor ad illa tria Scripturæ loca, scilicet: « Qui tangit piecem inquinabitur ab ea, » *Eccli.* XLIII, 1; item ad illud: « In medio ignis non sum restuatus, » *Eccli.* LI, 6; denique ad istud: « Facte sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus; ubi cumque autem habitabat filii Israel lux erat, » *Exod.* X, 22. Quasi scilicet non minoris difficultatis sit, in consortio peccatorum non peccare, quam in piece non infici, in igne non comburi, in tenebris non caligare. Et in eadem rem ponderat ibidem Bernardus hoc prodigium sanctitatis in tenebris collicentis et in Christo Domino et in Davide extitisse: Nam de Christo Domino dicitur *Joan.* I, 5: « Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt; » quia nimirum inter tam multa hominum peccata extitit ἀνεμάτητος, hoc est, absque peccato. David autem de semetipso canit: « Habitavi cum habitantibus Cedar, » *Psal.* CXXIX, 5, hoc est, cum habitantibus tenebras; ubi non dicit se habitasse tenebras, sed cum habitantibus tenebras, ac si alius vitiorum tenebris occæcatis, ipsi soli divine lucis radius affulsisset.

Eandem prorsus ob causam ceteri quoque Patriarchæ tantam apud Deum gratiam inveniunt, tantamque benevolentiam sibi conciliarunt, quod nimirum etiam ipsi inter improbos probe vixerint, et inter peccatores a peccato abstinent. Id quod D. Chrysostomus in *Psal.* XI, eleganter expendens: « Ideo, inquit, sunt vel maxime beati iudicandi veteres, non quod recte se gesserint, sed quod tunc, cum magna esset virtutis sterilitas, et nusquam apparet qui se recte gererent. » Et rem ipsam exemplis illustrans addit: « Hoc significans Scriptura dicebat, *Genes.* VI, 9: « Noe justus in generatione sua. » Quasi non tam ipsa per se iustitia quam iustitia in generatione sua, hoc est, inter improbos homines, præcipue commendatur, quemadmodum ibidem Chrysostomus luculentius id exponens subjungit: « Propterea

admiramur Abraham, propterea Lot, propterea Moyses, quod veluti in profunda nocte stella apparebant, et tanquam rose inter spinas, et oves inter lupos innumerabiles. » Equid igitur mirum, si tam grati Deo acciderent, qui tantas pro eo difficultatum moles superarent, et se potius ab uno Deo ad pietatem duci, quam ab innumeris peccatoribus ad impietatem trahi palerentur.

Hic obiter notandum, non tantum inter Judæos, sed etiam inter gentes, jam inde ab initio Deum fideles et electos suos amicos habuisse, qui cum in medio gentis prave atque perverse habitarent, summa tamen vite innocentia et in Deum pietate excellabant. Tales præter Jobum olim fuerunt Abimelech et Melchisedech, neonon Jethro in Madian, et alii in Mesopotamia, filii Ammen, et Moab ex Lot, Ethioptes ex Cetura, alique, quorum nomina sunt in libro vite. Postquam ergo scriptor sacer viri patriam indicavit, proprium quoque nomen ejus expressit.

NOMINE JOB. — Quatuor omnino apud Interpretes invenio hujus nominis interpretationes: ac prima quidem etymologie conformior et magis propria videtur, quam tradunt S. Gregorius, Philippus Presbyter, Chrysostomus, et S. Hieronymus, lib. *De Nominibus Hebraicis*, qui « gemmentem, dolentem, ululantem » interpretantur. a radice יָבַב *iabab*, quod verbum semel duntaxat in Scriptura reperitur, scilicet *Judic.* quinto capite, ubi legitur cap. v, 28: « Per fenestram aspiciens ululabat mater ejus, » vel, ut S. Hieronymus vertit, « ejulabat. » Notant autem Hebraicæ lingue professores, verbum illud proprie bellium clamorem denotare; quod etiam in Jobi cum infernali hoste certamina optime quadrat. Aliam hujus nominis etymologiam tradit Origenes hom. 14 in cap. XI *Josue*, derivando illud a radice יָבַב *iabab*, quod « inimicari, » seu « odio haberi, » significat; ita ut « Job » in passiva significatione item sit quod « inimicatus, » sive « patiens inimicitias, » utpote qui demonis et amicorum insuper suorum inimicitias sane permolestas sustinuerit. Quod si primam etymologiam sequi volueris, יָבַב *Job* idem nomen erit cum יָבַב *Jobab*, ascito tantum S, quod Hebræi, et præsertim Syri atque Arabes, teste Postelio in Arabica Grammatica, sæpissime perfigunt. Sin secundam secutus fueris, tunc diversum erit nomen, et Job fuerit binomius. Tertia hujus nominis interpretatio est Didymi in Catena, cui Job idem est quod patiens; id quod cum virtute tolerantia, quæ in hoc sancto viro præcipue eluxit, magis quam cum nominis ipsius etymologia congruit. Neque vero ad hoc comprobandum magno opere mihi laborandum censeo, cum hoc præ cæteris fere sanctis sit Jobi peculiare omnium, ut patientissimus appellatur, adeo ut ἀνεμάτητος per Jobum patiens intelligatur, Jobique patientia jampridem in proverbium abiit; ita ut virtus illa in ipso adeo excelluerit, ut

Quatuor nominis Job interpretantur. Prima.

Secunda.

Tertia.

4
 Heet aliis etiam quam plurimis virtutum splendoribus effulgeret, ab hac tamen potissimum nomine accepit. Quarta denique hujus nominis interpretatio est D. Cypriani adversus Judæos, ubi illud interpretatur, ac si idem sit quod « charissimus Deo, » quod quidem ex ipsa nominis sive Hebræi, sive Syriaci Arabice etymologia erui posse non immerito perquam difficile censeo Pineda; hanc tamen interpretationem ipsi vero optimo congruere nemo prudens inficiabitur, quandoquidem ipsemet Deus de ipso aperte testetur, *Job* I, 8, « quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus: » ita ut in Jobo, tanquam filio suo charissimo, præ cæteris dilecto, sibi maxime Deus complacuerit, quemadmodum illa verba in talibus circumstantiis prolata manifeste declarant.

Ex quibus liquido patet quam apte omnes quatuor jam allate nominis Jobi interpretationes in personam ejus quadrent; modo superest ut mysteria que iisdem insinuantur, cum non minus nominis significationem quam dolorum similitudine Christi typum gesserit, expendamus. Ac primam quidem interpretationem, eamque Hebræici nominis etymologie conformiorem, qua « Job dolens » significatur, Christo Domino tanquam vero Jobi archetypo imprimis congruere, nulli dubium esse potest, qui ipsum ab *Isaia*, LIII, 3, « virum dolum, et scientem infirmitatem, » dici intellexerit, quoniam « fere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; et putativum eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humilium. » Tantorum deinde causam dolorum reddens ibidem propheta subdit: « Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras; atritus est propter scelera nostra. » Quando nimirum ardentissimo salutis nostre desiderio inflammatus, ut pro peccatis omnium cumulatis Deo satisfaceret, innumeris sese opprobriis ac contumeliis, neonon acerbissimis gravissimisque tormentis sua sponte objeci, et in cruce tandem inter latrones summa cum ignominie nota pretiosum pro nobis sanguinem vitamque profudit, quemadmodum toto fere capite quinquagesimo tertio disertissime propheta descripsit, ut non immerito Christus per Jobum figuratus, ob tormentum que sustinuit magnitudinem, æque ac Job, imo magis primario « gemens » ac « dolens » dici debeat.

Eadem plane ratio est de reliquis quoque nominis « Job » significationibus, que æquali aut etiam potiori jure Christo quam Jobo congrunt. Quis enim tres capitales animæ nostræ hostes, diabolum dico, mundum et carnem, vel adso sibi infestos atque inimicos habuit, vel tam perfecto illos odio persecutus fuit ac Christus, qui bellum infernalium expers iis indixit, et fortissime illos superavit, ac de veteris gloriosissime triumphavit? Quis item tam temerarius sit aut effrons, qui vel palmam patientiæ, vel divinæ prærogativam di-

lectionis a quoquam Christo præripi unquam posse existimet, cum et ipse « Deus patientiæ sit, » *Rom.* XV, 3, et Filius ille dilectus, in quo celestis sibi Pater complacuit, *Math.* III, 17? Unde nullum superesse potest dubium, quin etiam deo illa postreme, scilicet « patientis ac Deum charissimi, » nominis Job interpretationes præ Jobo excellentius ipsi Christo conveniant. Hæc de Jobi nomine ejusdemque interpretatione dicta sufficiant; nunc ipsum quod sequitur tanti viri elogium consideremus.

ET ERAT VIR ILLE SIMPLEX. — Prima viri justii simplicitatis est commendatio, de qua, prout virtus est, non satis inter sapientes et pios scriptores convenit. Hinc D. Thomas, II II, *Quest.* III, art. 3, ad 3, subjicit illam virtuti veritatis, a qua vel ipsam sola ratione distingui, doctique simplicitatem nominari ex eo quod non tendat in diversa, nempe aliud interius intendat quam præcedat exteriori; neque fucum ullum verbis moribus admisceat: hausit nimirum illud ex oraculis divinis, que simplicitatem non raro pro veritate accipiunt, ut in *Proverbiis*, ubi Septuaginta legunt cap. XXVII, 6, *Προσηγορος ἐν ἀνοβίῃ, vadens in veritate*, Vulgata reddit: « Ambulans in simplicitate, » et hoc ipso Jobi versiculo, ubi Interpres noster legit, « simplex, » Græci habent, ἀνοβός, *verax*, quasi omnino idem sint veritas et simplicitas.

Non pauci quoque Patres Græci « simplicitatem » pro ἀνοβίασις, sive *figurariam oblivione* accipiunt, eamque referunt ad æquabilem illum animi statum, qui nullis valet turbulentis affectionibus commoveri, aut ad injuriarum ultionem concitari. Hoc modo Magnus Basilius in *Regulis brevioribus*, interrogatione 243, exponit dictum illud Servatoris *Math.* X, 16: *Estote simplices sicut columbe*. « Simplex sicut columba est, qui ne cogitat quidem de ulciscendo adversario, sed bene de illo mereri perseverat. » Eodem fere sensu S. Chrysostomus, homil. 24 in *Math.*, eandem Christi Domini sententiam explicat; et S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 19, patrem suum ab hac potissimum virtute laudans, et cum B. Stephano componens, describit simplicitatem, « mores doli expertes, atque injuriarum oblivione. » Alii simplicitatem definiunt esse vite perfectionem; quod confirmant ex Hebræo textu, in quo דָּבָר *tam*, hoc loco legitur; que vox « perfectum, innocentem, integrum, immaculatum » significat. Unde in sacris Litteris simplicitas non raro innocentia perfectioque nuncupatur. Sic David de se confitebatur tu: « Quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, » *Psal.* CXXV, 1, ubi pro innocentia vertit *Aquila in ἀνοβίασις, in simplicitate*; quemadmodum etiam S. Hieronymus reddit: « Quia ego in simplicitate mea ambulavi. » Symmachus legit, *in simplicitate mea ambulavi*. Cæterum vero, « in perfectione mea. » Sic in *Gen.* XLVII, 1, illud quod est Abraham dicit Dominus: « Ambula co-

Variis fatrum de simplicitate opinionibus. Prima.

Secunda.

Tertia.

nam me, et esto perfectus, » in Hebræo est: « Et esto simplex; » ut intelligamus simplicitatem, eximiam quamdam esse vite rationem virtutibus omnibus absolutam, in conspectu Dei pretiosam, et animo Deo placens maximam perfectionem; quam etiam uno verbo innocentiam appellamus, cum abest ab animo scelus, a moribus macula, et veluti in cithara, sic in mente ac voluntate est virtutum omnium suavissima symphonia, quæ Deo, angelis et hominibus summam afferat voluptatem. Hoc Septuaginta clarius expresserunt, dum sententiam modo allatam sic vertunt: *Εὐπλοία ἰσότητος ἐστίν, καὶ ἴσως ἀμωμοῦ, Πλάσι ἐν conspectu meo, et esto inculpabilis; sive: Complace coram me, et esto sine querela; significantes candidam illam simplicitatem et morum innocentiam Deo longe gratissimam accedere, atque in eadem sibi complacere; quam propterea Innocentius papa VIII (teste Onuphrio in Vita ejus) adeo admiravit, ut symboli loco Davidis illum verbum *Psal. xxv. 11*, elegerit: « Ego autem in innocentia mea ingressus sum, » vel, ut veritè Telesphorus item papa: « In simplicitate mea gradiar. » In hæc ergo significatione « vir simplex » idem est ac integer, quasi e diverso vir duplex seu versutus homo integer non sit, sed defectivus et dimidiatus. Quod ænigmati non absimile videri potest, quomodo videlicet homo simplex integer homo sit, et homo duplex aut multiplex integer non sit; ac si additio rei rem ipsam minuat, et ablatio substantiæ substantiam augeat; et a simplicitate sit homo integer et complete homo, et a multiplicitate sit mutilus et dimidiatus. Verum homo acutus et multiplex integer homo non est, quia non satis homo est, sed quid monstro simile, et poetica vel dialectica chimera. Deficit enim a substantia hominis, et desceit a rationali natura, qui vafritie et mendaci versutia se malitiose multiplicat, et ab incremento decrescit, a multiplicatione dimidiatur. Unde duplicitas et versutia est contumelia nature et dedecus humanitatis.*

Hæc tam variæ Patrum ac doctorum de simplicitate opiniones ortæ videntur ex nature et ingenii columbæ consideratione, quam Christus in Evangelio velut ejusdem hieroglyphicum et exemplar proponit. Omnibus quippe notum est columbam avem esse mansuetam, simplicem, innoxiam, et, ut Greci Patres loquuntur, ἀκίνητον, expertem gravitatis. De qua loquens Rupertus, lib. III in Cantica: « Simplicitas, inquit, columbarum septem habet insignia virtutum naturalium. Hæc namque avicula primum sine felle est, deinde nihil vivum comedit, pullos alienos nutrit, grana semper candidiora colligit, » etc. Quibus similia jam ante dixerat D. Cyprianus, lib. De Unitate Ecclesiæ, esse nimirum columbam « simplex animal et lætum, non felle amarum, non moribus ævum, non unguum laceratione violentum, » etc. Hæc et similia cum apud se divini Patres expenderent, in mansuetudine nullam ultionem

appetente, atque omnî amarulentia carente, ut etiam in potentis animi equabilitate omnis perturbationis experte, præcipuum simplicitatis laudem collocarunt. Hæc videtur favere nomen ipsam Hebræum *יָשָׁר יֹאחָב*, id est, « columba, » quod a *יָשָׁר יֹאחָב* derivatur, hoc est, « merore afflicti, affixi, oppressi. » Columbam autem sic dictam volunt, quod cum accipitrum et aliarum avium rapacium violentis unguibus exponatur, ipsa tamen nullis a natura armis instructa sit ad inferendam aut propulsandam injuriam. Hinc Tertullianus, lib. De Baptismo, cap. vii, columbam vocat « animal simplicitatis et innocentie, » censetque cum nonnullis scriptoribus, evangelicam simplicitatem tantopere a Christo commendatam ipsam esse innocentiam, quam item lib. De Cultu feminarum; Græco verbo usus, nominat ἀκακίαν. Pulchre autem Epiphanius, Contra Colorabios, hæresi 35, tria notat ob quæ Ecclesia in Cantico « columba » nuncupetur; scilicet *ἁγία τὸ ἄκακον, τὸ ἡμέτερον καὶ καθαρόν, ὁ ἀνομιάν, mansuetudinem et puritatem;* quæ communi uno nomine « simplicitas » appellantur. Ac de innocentia quidem ac mansuetudine patet ex jam dictis; de puritate vero animi quoque clarum est, illam in Scriptura cordis simplicitatem nuncupari, ut cum monet *Sap. Sup. 1, 4*, quam S. Augustinus « munditiam » interpretatur, alii vero sinceritatem animi ab omni dolo ac fraude alieni; quam Deus *καθηρῶτος*, id est affectuum ac cogitationum cordis cognitor, potissimum respicit ac requirit. Quare sapienter idem Salomon, I Paral. xxx. 47. « Scio, inquit, Deus meus, quod probes corda, et simplicitatem diligas; unde et ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc; » ubi « simplicitas cordis » pro liberali animo ac prompto affectu commode accipi potest, sic ut voluntas plena sit, nullo avaritiæ studio restricta, neque ulla intentione sinistra in transversum acta. Et quidem ab Apostolo simplicitas eo sensu sumi videtur, cum ait *Rom. XII. 8*: « Qui tribuit in simplicitate, » id est, animo liberali, et quantum ratio ac facultates faverunt; quo sensu item, II Cor. ix. 13, commendat « simplicitatem communicationis, » hoc est, largam honorum erogationem ad pauperum et egenorum inopiam sublevandam, ibidemque, vers. 11, optat ut abundet « in omnem simplicitatem, » id est, habeant unde copiose aliorum necessitatibus valeant subvenire. Eodem prorsus sensu S. Jacobus in canonica sua Epistola Dei munificentiam et effusam liberalitatem extollere volens, « Qui dat, inquit cap. 1, 3, omnibus affluenter, » ubi in Græco est ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, proprie simplici, quemadmodum veritè Vatablus; divino tamen judicio Interpret noster posuit « affluenter, » ut simplicitatis abundantiam indicaret. Ex quibus omnibus abunde liquet, quam non otiose vox illa « simplex » in ipso narrationis exordio sit proposita, cum per eam minime vulgaris, sed præcipua quo-

dam animi virtus designetur, scilicet puritas, veritas, benignitas, liberalitas et innocentia, omnis falsitatis, simulationis et peccati expertis atque impermixta, quæ virtutis hujus non vulgaris est laus, ob quam primo in eam loco inter heroicæ Jobi virtutes recenset Scriptura, qua sine reliqua non possint consistere. Unde Salomon, Prov. xi. 3: « Simplicitas, inquit, justorum dirigit eos. » Nam si adsit fucus, tenebrosus erit qui justus videri vult, atque adeo in vis suis facile aberrabit. Rem hanc ipsemet Dominus noster, æterna lux et veritas, in Evangelio *Luc. xi. 34*, perpulchra oculi simplicis metaphora illustrat, qui quidem instar lucernæ cujusdam sit corporis totius: « Si enim, inquit, oculus tuus fuerit simplex, » id est, nullis pravis humoribus permixtus, « totum corpus tuum lucidum erit; » hoc est, illuminabitur sic ut omnia membra rite suo munere fungantur, et in operatione sua, non secus atque accensa in domo lucerna omnes qui ingrediuntur, ne alicubi impingant, dirigantur; « si autem nequam fuerit, » id est, vitiosis humoribus infectus, ætiam corpus tuum tenebrosus erit, » membris reliquis non aliter quam in cæco suas funciones obire valentibus. Significat nempe Dominus hæc metaphora, mente (quæ oculus anime est) sana, et veritate undequaque instructa, nihilque fuci admixti habente, externas quoque hominis operationes esse rectas; illa vero errore aut pravis affectionibus occæcata, operationes quoque pravas et obliquas existere. Alique hoc est quod Sapiens ait: « Simplicitas justorum dirigit eos; » quæ cum Jobi quoque laus prima fuerit, rectitudinem exinde illi apte adjuncti dicens:

Quæ omnino recitudo et simplicitas inter se conjunguntur.

Et accrus. — Recitudo nimirum et simplicitas mira inter se consensione conspirant, ut propemodum unum et idem esse videantur, et in divinis paginis idem sit rectus qui simplex. Hinc apud Salomonem in *Echi. cap. vii. 30*, ubi noster Interpret legit: « Fecit hominem rectum, » Chaldeeus vertit, *innocentem*; Epiphanius, hæresi 77, reddidit: *ἠμῶν τὸ ἄβλαστον ἀκίον καὶ σωτὴν, fecit hominem simplicem et prudentem*. Ad quem locum Thaumaturgus quoque Gregorius in Metaphrasi sua rectitudinem illam animi simplicitatem exponit. Hinc Christum item Dominum, qui simplicitatis et innocentie laude omnes longe superavit, ab Isaia « rectissimum » nuncupari existimo, cum ait *cap. xliv. 2*: « Noli timere, serve meus Jacob, et rectissime, quem eligi; » ubi pro rectissimo Septuaginta reddunt, *ἁγιστάτος*, in Hebræo fonte est *יָשָׁר יֹאחָב* *iscruum*; quod « rectum, dilectum, videntem et cæcætem » significat. Quæ omnia in simplici ac rectum animum optime quadrant, utpote qui vitiorum et errorum nebulis detersis, in clarissima gratie ac veritatis luce versetur, ut jure merito « Israel, id est, » videns Deum, appellari possit. Quæ simplici et mundi cordis est prerogativa singularis, ex qua cum liquidissimum ac jure gaudium in animam

redundet, ad divinas quoque laudes jugiter decantandas excitatur. Sed ante omnia dilectus Deo est, et diligit Deum, quemadmodum in Cantico disertis verbis declaratur *cap. 1, 4*: « Recti diligunt te; » vel, ut in Hebræo est, « rectitudines diligunt te; » ut illam simplici rectitudinem et rectam simplicitatem undique perfectam et amicam Deo intelligamus, in qua omnia virtutum essentia et rectitudo consistit, omni curvitate et iniquitate submotâ. Hæc igitur ut virtutem omnibus suis numeris absolutam et undequaque perfectam constituat, quinque potissimum in nobis rectificet necesse est, scilicet judicium, intentionem, affectum, locutionem et opus ipsum, ne quid in his maneam aut distortum reperiat.

Ac prima quidem animi rectitudo, « quæ judicij veritas » nuncupatur, sita est in ejusdem cum eo quod verum est conformitate, absque ulla in id quod falsum aut erroneum vel temere presumptum sit deviatione. Quo spectat illa Davidis monitio dicentis *Psalm. lxxv. 2*: « Recta judicate, filii hominum, » quod inter Christus in novo Testamento inculcans, *Joan. vii. 24*: « Justum, inquit, judicium judicate. »

Secunda rectitudo est « intentionis, » quæ in finem ultimum, qui Deus est, aut saltem in proximum et proprium virtutis alicujus scopum recta dirigitur, neque alio usquam detorquetur. Nam a justum, inquit Sapiens, *cap. x. 10*, deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei; » ad quod scilicet vire recte tendunt. Hanc Christum quoque nobis in Evangelio *Matth. vi. 12*, pro simplici oculum totum corpus illustrantem designavit; quem Patres passim pro recta intentione accipiunt; cujus tantam docent esse necessitatem, ut sine illa nullum esse opus bonum, et cum illa nullum esse malum possit.

Tertia rectitudo est « affectus, » quo solum verum bonum, quod honestum ac Deo gratum sit, desideratur; nec ad ullum bonum terrenum. Humile aut caducum, quantumcumque etiam sensibus amabile appareat, vitio incurvatur. Atque hæc est quam David cordis rectitudinem appellat, et ubique commendat, utpote quæ nos intimos Dei amicos et presidio illius tutos efficit, « qui salvos facit rectos corde, » *Psalm. vii. 11*. Quos S. Basilus, in hunc psalmum scribens, exponit esse illos qui animum refinent in neutram partem totum malitiam aut errore vergentem, sed ad virtutis medium continentem directum.

Quarta est rectitudo « locutionis, » quæ verbo veritas vocatur, et in eorumdem cum ipsa mente conformitate consistit; hæc omnem falsitatem, dolum malum, mendaciam, cavillationem, cateraque lingue vitia, tanquam presentissimas humane societatis pestes, penitus eliminat et excludit, ut non immerito Apostolus illam perfecte virtutis argumentum esse voluerit, dicens: « Si quis verbo non offendiit, hic perfectus est vir, » *Jacob. iii. 2*; unde etiam in fine capituli hu-

Quarta rectitudo est virtutis perfectam esse virtutem omnium virtutum.

Prima. Rectitudo de judicio.

Secunda. Rectitudo de intentione.

Tertia. Rectitudo de affectu.

Quarta. Rectitudo de locutione.

Unde ortæ sunt variæ opiniones.

jus tanquam certum perfectionis testimonium, quo vitæ ipsius probitas comprobetur, de Jobo dicitur cap. 1, 22 :

« In omnibus his non peccavit Job labiis suis. »

Quinta. Rectitudinis.

Quinta denique est « operis » rectitudo, quæ nec ad dexteram nec ad sinistram declinat, neque in vitiorum extrema per excessum defectumve deflectit. Hæc est illa via sive semita, quæ in sacris Litteris recta nominatur, cum dicitur *Luc. iii, 4* : « Rectas facile semitas ejus. » Omnem porro hanc rectitudinem in se confinet et confert spiritus ille, quem sibi David exoptabat dicens *Psal. l, 12* : « Spiritum rectum innova in visceribus meis, » et quem Deus primis parentibus in felicissimo illo innocentie statu benigne contulerat, de quo Ecclesiastes supra citatus, cap. vii, 30, ait, « quod fecerit Deus hominem rectum. »

Cum igitur Job simpliciter et absolute « rectus » nominetur, omnem omnino jam recensitam rectitudinem, et quidem in gradu perfecto, habuisse significatur. Omitto alias rectitudinis interpretationes, quas Pineda et Sanctius afferunt, qui hoc loco illam pro grata apud homines amabilitate et æquitate accipi posse putant : hic tantum moneo vocem illam *δικαιος*, id est *justus*, quam Septuaginta pro *recto* vertunt, non de singulari illa virtute, qua unicuique quod suum est redditur, intelligendam esse, sed magis ample sumendam, pro virtute generali que justitiam universam et omnem simul honestatem complectitur. Quo sensu vox « justus » in Scripturis sæpe numero usurpatur, ut in illo Apostoli, *Rom. i, 17* : « Justus autem ex fide vivit. » Sapiens quoque simili sensu ait, cap. iii, 4 : « Justorum animæ in manu Dei sunt. » Et alibi, cap. v, 16 : « Justi autem in perpetuum vivunt. » Similiter vox *δικαιότης*, id est *verus seu verax*, haudquaquam tam strictè sumenda est, ut ad eam que in solis dictis relucet veritatem significandam restringatur, sed amplissime sumenda, ut universam veritatem, scilicet justitiæ et vitæ complectatur. Eodem modo vox *ἀνυπόκριτος*, *irreprensibilis, inculpatus, sine querela*; item *ἀνυπόκритος*, id est, in quo ne momus quidem ipse carpere aliquid possit, quam latissime accipi debet, ut omnem prorsus culpam, vitium et defectum neget et excludat (quoad scilicet humana conditio permittit), omnimodam vero, quæ quidem cum divina gratia obtineri ac servari possit, connotet integritatem. Sed unde hæc tanta Jobo integritas? utique a timore Domini, qui est initium sapientiæ. Quapropter additur :

Quid timor Domini?

AC TIMENS DEUM. — Septuaginta vertunt *θεοφόρος*, *colens Deum*. Timor enim et horror, et similia (ut bene notat Sanctius noster) observantiam sæpe ac religionem significat, quam Deo rerum omnium conditori ac Domino, a quo et prospera sperantur, et adversa timentur, exhibemus. Indicet hoc ipsum « patriæ » vocabulum, quod soli Deo colendo a sanctis Patribus et eruditissimis theologis

attributum est (et idcirco hic per « timorem » intelligi docet Pineda), quod sacri cujusdam horroris magnitudinem significat, ut ex Græci verbi etymologica ratione patet. Est enim *τῆρας*, *terrore*, cui adjungitur *εις* particula, significationem augens; unde *ταπεινά* nihil est aliud, nisi Dei cultus cum ingenti reverentis animi metu conjunctus. Hinc etiam « terror » apud Græcos Dei nomen invenit, quibus *θεός* idem est *timor* quod natum *θεός*, sive *Deus*, ut *epist.* 2 Clemens Romanus observavit. Huc spectat quoque scholiasta Sixtinorum Bibliorum doctissimi hominis animadversio, qui ad versum animum hujus capituli notat in Septuaginta, instinctu plane divino, *θεοφόρος*, id est *cultum Dei*, passim verti pro « timore »; quod nimirum sacer ille timor præstantissimus quidam Dei cultus censetur. Ex eo enim quod præstantissimum et incomparabilem illam majestatem revereamur, oritur in animo timor ille sanctus, et admiratione ac demissione penitissimus; quo fit, ut neque oculos cum evangelico Publicano, *Luc. xviii, 13*, in celum attolere, et vix affari Numen divinum audeamus, sed abjecti in terram prosternamur. Unde theologi Hebræorum « reverentiam » vocare solent *פחד* *timor*, hoc est, « timorem. » Hinc quod Evangelista legit : « Deum tuum adorabis, » *Math. iv, 10*, in *Deuteronomio*, vi, 13, juxta textum Hebræicum, legitur *timebis*, hoc est, *revereberis*. Ista nimirum timida reverentia prohi ac religiosi animi nota est, Deum ut amabilissimum Dominum, et supra naturam omnem evectum venerantis atque adorantis, cujus præstantiam admirabilem vel ex eo licet colligere, quod perfectio legis illi tribuatur. Unde Ecclesiastes aureas suas monitiones brevi hæc, sed gravissima sententia concludit cap. xii, 13, « Deum time; » cujus deinde rationem addit : « Hoc est enim omnis homo, » id est, in hoc uno tota hominis perfectio consistit. Quem locum S. Hieronymus exponens, ait intelligendum esse de timore omnibus virtutibus consummato; quem Salomon quidem « principium, » *Prov. i, 7*, vel, ut in Hebræo est, *רֵשִׁית* *reschit*, hoc est, « caput; » filius vero Sirach *Ecclesi. xii, 13*, « coronam sapientiæ » nuncupavit, ad eximiam ejus dignitatem atque excellentiam declarandam. Hinc etiam Scriptura sacra, quando illustrium virorum laudes ac virtutes commemorat, sacrosanctum hunc Domini timorem postremo, et quasi coronidisi loco imponere consuevit, quo tota virtutum fabrica splendidissime coronetur. Sic in Evangelio *Luc. ii, 25*, senex ille Simeon morum non minus quam capillorum candore conspicuus, et in *Actis Apostolorum*, cap. x, vers. 2, Cornelius ille Bellator Centurio, post amplissimas justitiæ ac religionis laudes, a timore Domini potissimum commendantur. Quin et Isaïas Christi Domini ac Servatoris nostri prærogativas vaticinando enumerans, postquam futurum dixisset ut requiesceret super eum spiritus sapientiæ et intel-

Recedens a malo. Del effectus.

Recedens a malo. — Septuaginta vertunt : *ἀπὸ παντός πονηροῦ ἀφίσταται*, *abstinens ab omni pravo opere*. Qui primus est justitiæ gradus, et timoris Domini effectus longe saluberrimus, siquidem religiosus ille Dei metus omnium est remora vitiorum, aculeus vero ad virtutem, quæ præcipue sunt partes justitiæ christiænæ. Quod autem a maleficio revocet est meo judicio notius quam ut illa indiget probatione; reprimat enim furiosum illum animi impetum, quo corruptæ nature vitio ad omne scelus et flagitium incitatur, suggeritque vires ad insultus inimici caco-dæmonis fortiter retundendos, et insidiosas carnis illecebras, quibus plurimi male pereunt, prudenter evitandas. Unde regius Vates divino sane judicio timorem Domini vocat legislatorem, ut pote nomothetam sapientissimum omnia vitia prohibentem : « Constitue, inquit *Psal. ix, 21*, legislatorem super eos, » ubi S. Chrysostomus subtiliter animadvertit ab Aquila legi : *θεός*, *κύριος*, *φύλαξ αὐτῶν*, *Pone, Domine, terrorem eis* : quomodo etiam vertit S. Hieronymus, nec multo aliter Theodotus : *κατάστασον, κύριος, φύλαξ αὐτῶν*, et alio in loco idem aureus ille doctior, hom. 2 ad *Populum Antiochenum*, timorem eundem appellat *χέλευρον*, id est *frenum*, quo scilicet impotentes animi affectiones coercentur, et in gyrum rationis redi-

lectus, etc., ad extremum commutata oratione, tanquam aliquid majus grandiusque allaturus, cap. xi, vers. 3 : « Et replebit, inquit, eum spiritus timoris Domini; » ubi pro « replebit, » in Hebræo est *חריח* *haricho*, quod « odorari, » aut « olere, » vel « respirare, » aut « spirare faciet, » interpretatur. Ut sit sensus : Odoriferum faciet illum spiritus timoris Domini, vel : Spiritus illum olere faciet timorem Domini, ita scilicet, ut longe lateque salutariferum timoris Domini odorem spargat, quo contra noxium peccati halitum fragrantia perfundatur. Vel « respirare ejus erit in timore Domini; » aut, « eum spirare faciet timorem Domini; » ita nimirum ut tota Christi vita nihil aliud quam continua quedam timoris Domini spiratio ac respiratio esse significetur. Sic igitur etiam hoc loco eum ab animi simplicitate ac morum rectitudine, quæ virtutes omnino sunt clarissime atque divine, Jobum commendasset, illis deinde hanc veluti coronam adjicit, « ac timens Deum : » quasi a timore Domini splendorem omnem suum gratiamque hausisse insinuetur. Quantum porro Jobus in athleticis suis certaminibus a timore Domini robor et presidium acceperit, toto deinceps libro luculenter declarabitur, et quo satis palebit ipsum spiritus timoris Domini haud leviter duntaxat tinetum aut affusum, sed penitus imbutum ac repletum fuisse; ejus odorem longe fragrantissimum ad salutem plurimum undique diffundit. Ne igitur timorem istum Domini adeo celebratum in Jobo sterilem et sine fructu exitisse opereris, illico subjungit :

guntur. Quod sibi usui fuisse Job ipse fatetur, dicens cap. xxxi, 23 : « Semper quasi tumentes super me fluctus timui Dominum, » ubi Septuaginta vertunt, *Φόβος*, *Κόριος* *συνέσει* *με*, *Timor Domini contuit me* : haud obscure insinuans se timoris hujus beneficio ab omni malo declinasse, ac reotum virtutis iter tenuisse, hoc nempe veluti freno se regens, attonita semper erat pietate distentus, non quid sibi exidire patere, quod amorem erga Deum suum reverentiamque delonestaret; ad hunc tanquam ad sacram anchoram in cunctis tentationum tempestatibus confugibat, ejusdemque presidio omnia penitus animi pericula incommunis evadebat. Nam, ut sapienter omnino D. Gregorius, lib. vi *Moralium*, cap. xxvii, pronuntiat : « Anchora cordis est pondus timoris, » quod apte convenit cum oraculo Sapientis *Ecclesi. i, 27* : « Timor Domini expellit peccatum. » Cum igitur Job, ut precedenti versu demonstratum est, perfectissimo illo timoris Dei spiritu repletus fuerit, omnino consequens est issum quoque ab omni malo penitus recessisse, ac uni Deo, summo bono, indissolubili amoris nexu fuisse conjunctum.

Postquam igitur scriptor sacer illustres ejus animi dotes brevi hic elogio complexus esset, corporis exinde bona prosequitur; inter quæ eum primas semper obtinuit felix et fecunda liberorum procreatio, quæ inter veteris Testamenti benedictiones haud minima habebatur, subjungit :

2. NATIQUE SUNT EI SEPTEM FILII, ET TRES FILIÆ. — Vers. 4. Soboles numero- sas maritimas benedixit. Tam in nature quam scripta lege olim maximi semper loco beneficii fuit habita soboles numerosa, quæ non nisi a propitio ac benevolo Numine concedi putabatur. Huc spectat solemnisi illa Dei Abrahamo facta promissio, quæ inter Patriarcharum benedictiones jure meruit principatum : « Benedicam, inquit *Gen. xxii, 17*, tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, » quod in Græco textu ad majorem emphasis, et divini promissi certitudinem ac magnificentiam declarandam, eodem verbo bis geminato exprimitur : *Εὐλογῶν εὐλογῆσαι σε, καὶ πληθύνειν σπέρματόν σου*, *Benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo semen tuum*, ubi notant Patres, in antiquo potissimum Testamento, copiosam liberorum multitudinem viris justis in præmium virtutis a Deo dari consuevisse. Quo pertinet etiam illud *Psal. cxxvi, 3* : « Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini filii; merces, fructus ventris. » Quo loco, juxta D. Basilium, Theodoretum et Euthymium, « filii » pro ingenti hæreditate, « fructus ventris » pro copiosa mercede ponuntur, quam mirifice extollit *Ecclesi.*, his verbis, cap. xlii, 11 : « Cum semine eorum permanent bona, hæreditas sancta nepotes eorum, et in testamentis statit semen eorum, et filii eorum propter illos usque in æternum manent; semen eorum et gloria eorum non derelinquetur; » diserte docens

amplam simul et probam sobolem pietati parentum tribuit, ac soli Deo debere acceptam referri. Nam (ut Propheta regius verissime cecinit, *Psal. CXXVI, 1*: « Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt qui edificaverunt eam: ») declarans frustra pro copiosa prole ampleque familia laborari, nisi Deus optime maximus necessariam ad hoc indulerit fecunditatem. Hinc cum formosa Rachel cum marito suo Jacob de impotentia liberos generandi expostularet dicens, *Gen. XX, 2*: « Da mihi liberos, » prudenter omnino Patriarcha sanctus respondit ei: « Num pro Deo ego sum? » non obscure insinans filiorum procreationem non tam humanæ opus voluntatis ac potestatis, quam supremi Numinis præcipuum quoddam munus existere, id quod alias inter clara professus fuit, quando fratri suo Esau in itinere obviam factus, et de filiorum turba, quam secum debebat, « quid sibi vellent isti, *Gen. cap. XXX, 3*, et an ad eum pertinerent, » interrogatus, respondit: « Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo, » diviniæ illos beneficiæ acceptos referens.

Facillimè
tas pre-
tis ti-
mentium
Deum
Deum
Deum
Deum

Hoc porro fraudulenti donum veluti propriam timentium Dominum benedictionem a Davide celebrari video, dum ait *Psal. CMI, 2*: « Beatus vir qui timet Dominum, » et statim addit: « Potens in terra erit semen ejus; generatio rectorum benedictur, » etc. Similiter *Psal. CXXV, 3*, cum beatos pronuntiasset omnes qui timet Dominum, tanquam peculiarem hujus timoris fructum recensens: « Uxor tua, inquit, sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ; filii tui sicut novellæ olivarum in circuito mense tuæ. » Utque manifestus hoc quasi proprium timoris Dei premium esse declararet, immediate subjungit: « Ecce sic benedictur homo, qui timet Dominum. » Cum igitur sanctus Job, et antea demonstratum est, timore Domini præditus fuerit proors singulari, hoc quoque timentium Dominum premio minime fraudans, septem omnino filios, virtutis ac sapientiæ laude conspicuos, ac tres filias forma omnes honesta ac liberali, procreavit. Hunc autem tam filiorum, quam filiarum numerum mysterio haudquaquam caruisse Didymus in *Cateca pulchre ostendens*: « Honestum, inquit, hoc loco catalogum filiorum affert Scriptura mysticis rationibus congruentem. Quis enim ignorat numerum septem esse septem charismatum indicem, sicut trium appellatio ad id quod est perfectius atque divinius referri solet? Nimirum ut sciamus Trinitatis fidem septem donorum officio cæterarumque virtutum caput esse. » Simili fere sensu S. Gregorius, lib. I *Moral.*, cap. XXVII: « Septem, inquit, filii nobis nascuntur, cum per conceptionem bonæ cogitationis Sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem propheta dinumerat, cum spiritus mentem fecundat, dicens: « Requiescet super eum Spiritus Domini: Spiritus sapientiæ et intellectus; Spiritus consilii et fortitudinis; Spiritus scientiæ

et pietatis; et replebit eum Spiritus timoris Domini. Et tres filie, fides, spes et charitas, quia quidquid virile hi virtutum sensus faciunt, fidei, spei charitativæ conjungunt. Neque enim ad denarii perfectionem septem filii perveniunt, nisi in fide, spe et charitate fuerit omne quod agunt. » Alfas hujus loci mysticæ expositiones vide apud eundem D. Gregorium, lib. I *Moralium*, cap. XI, et lib. XI, cap. XII.

Quærit hic ulterius Pineda noster, cur scriptor sacer, cum præcedentem versiculum in recto extulerit, hunc immutata oratione in obliquo expresserit, dandi casu utens. Et acute respondet, id eo consilio factum, ut parentum in filios dominium, et filiorum erga parentes debitum insinuaretur. Liberos enim inter parentes debitum bona censerit, et eorundem dominio subesse, vel ipso naturæ lumine satis per se notum est. Unde filii inter opes possessionesque palernas primo semper loco in Scripturis recensentur. Hinc prima nostra mater Eva, cum filium suum primogenitum peperisset, *Gen. IV, 2*: « Possedi, inquit, hominem per Deum, » quibus verbis duo insinuat recte notat Chrysostomus, scilicet filium et parentis possessionem et Dei munus existere. Quin et interpretes ibidem observant, idem esse verbum possidendi atque gignendi; ac si filia nihil a patris possessione distinguitur. Optimo igitur ordine etiam hoc loco scriptor sacer, postquam Jobi liberos numeravit, cæteras quoque possessiones ejus recensuit, dicens:

3. ET FUIT POSSESSIO EJUS SEPTEM MILLIA OVINUM, ET TRIA MILLIA CAMELORUM, QUINGENTA QUOQUE JUGA BOVUM, ET QUINGENTÆ ASINÆ (1). Alteram hic bono-

(1) Horum magna copia in Oriente, in Arabia, teste Plinio, lib. VIII, 18. Vide I *Paral.* 21, ubi 50 camelorum millia abducta sunt ab Agaræis, qui Idumæis vicini erant. Horum usus erat, tum in bello, tum ad onera portanda, tum maxime ad potum; nam cum ea regio arida sit, et aqua crassior, admixto cameli lacte potabilis fit, et docet Aristoteles, *Hist. anim.*, lib. VI, 26. Porro, hac multis pro potu fuisse discimus ex Homero, et ex *Jud.* IV, 19; *Isa.* LV, 4; *Ezech.* XXX, 4; *I Cor.* III, 2. Ethiopes etiam nunc hac camelorum bibant. Deinde, in locis illis sita diu ferant, quæ duo scilicet, Arist. *Hist.* lib. VIII, 18, nec aquam intulerant fastidium; sed libentius bibunt. Cameli in Judæa vicinisque locis frequentissimi erant. Hinc « Cameli sine numero, » *Jud.* VII, 12, et *Ars.*, *Hist.* lib. IX, 50: « Nonnulli usque ad 3000 camelorum possident. » Hinc multa proverbialia manarunt: « Camelus pro foramen auge. Colant culicem, et deglutiant camelum. Pro camelo sarcina. Multi cameli senes portant pelles juvenum camelorum, etc. Ex numero camelorum Arabes suas et aliorum divitias aestimant, » ait Leo African. lib. IX.

JUGA BOVUM, — ad terram arandum. Vide vers. 4. Tantum ergo agrorum possedit, quantum tot jugis bonum arari potest.

ASINÆ, — quarum tibi usus erat maximus. Nam aratra trahabant, onera ferebant, principes etiam portabant. Vide *Jud.* XII, 10, et *Ex.* 4, et *Ex.* 14. Sed ubi nulli? Fortassis nondum inventi. Ubi equi? Bello illi idonei erant; liber autem virum pacificum describit. (*Synopsis*.)

rum temporalium benedictionem, quæ in veteri quoque Testamento maximi fiebat, et propterea Numinis argumentum credebatur, adjungit, quæ tunc temporis in agrorum possessione, et in pecorum armentorumque copiosa multitudine possimum consistebat. Hujusemodi autem divitias auro et argento minis noxias existere, neque suos possessores tam facile a regno celorum excludere, sapienter advertit S. Chrysostomus, hom. 12 in epist. ad *Timoth.* ita scribens: « Quid ergo dicemus de Abraham? Quid item de Job, qui innocens, qui justus, qui verax, qui Dei cultor, qui a malis omnibus abstinentis predicatur? Opes illis non in auri argenteque talentis, sed in pecoribus erant; quæ profecto divitiæ et innocuæ, et divinitus permixtæ sunt. » Non enim terræ fructus, licet uberissimi, tam potenter trahunt hominem ad peccatum sicut aurum; quod ideo Dominus, qui cæteros prolesque terræ proventus nobis esse voluit, ab hominum oculis prudenter abscondit, atque infinis terræ visceribus addidit, ne tam illicebroso ad peccandum illicio seducerentur.

Licet itaque absque piculo dare operam concessa a Deo terra fructibus acquirendis; sed in auri argenteque investigatione atque acquisitione hinc majus et evidentius periculum salutis invenitur, quod præ cæteris divitiis amplius avaritiam foveat, ac vitios omnibus patulum subministrat. Quamobrem Scripturæ sacræ, ubi divitum justorum meminerunt, nullam fere auri unquam faciunt mentionem, sed pecorum et agrorum, atque istiusmodi bonorum, quæ dum profuis augmentis animos satiant, non tam offendunt aut impediunt salutem, quam eandem promoveant, dum ipsæmet sua abundantia cogunt quodammodo etiam avarissimos quoque ad donandum. Solum vero aurum est quod nunquam affert saturitatem; quin potius habendi sitim semper accendit, famemque generat rabidissimam, qua sui possessores in locum trahat. Quapropter peracute *Isaia*, cap. II, 8, postquam Judæos inhonestis voluptatibus aliisque vitiiis deditos fuisse significasset, ubi ad aurum et argentum ventum fuit, non ipsos, sed terrarum aurum et auro repletam esse dixit, siquidem hæc metalla ut orbem terrarum replerent, animum tamen hominis nunquam poterant, sed nova semper illi sitis ac plus habendi fame torquebant. Id divine, uti solet, intellexit S. Cyprianus, *epist.* 2, auri « speciosa supplicia » nominans, dum ita scribit: « Nec intelligit miser speciosa sibi esse supplicia, auro se aligatum teneri, et possideri magis quam possidere divitias. » Sic etiam Diogenes in Epistola sua ad Chrysen, hominem avarum, qui congesta auri et argenti exquisita copia famem tamen et agritudinem miser patiebatur, eleganter ipsum aiebat: *βόσκεις βοῦν χρυσοῦ ἀπάρητος, veluti auro fune strangulari, dignum sane tanta vecordia supplicium, ut auro perat qui deperit aurum. Procul profecto ab hac auri sacra fame S. Job abfuit, qui,*

ut ipsemet testatur cap. XXXI, 17, non comedebat buccellam suam solus, nisi simul etiam pupillus comederet ex ea. Quapropter ejus opes ac census in re pecuaria et rustica numerantur, quæ divitiarum ratio minus erat frandibus ac periculis obnoxia, et humanis necessitatibus sublevandis magis opportuna. Nam qui ex usura et fenore aut negotiatione compendia capiant, mille se periculis injuriarum exponunt. Quare dum Jobi possessio in gregibus ovium, seu pecoribus et armentis camelorum, seu jumentis boumque jugis, seu agris, qui hokus istis arabantur, sita fuisse significatur, ab omni quoque injuriarum et injustorum contractuum periculo remotissima fuisse insinuat.

Postquam autem greges et armenta recensuit, famulorum illico mentionem facit, dicens:

AC FAMILIA MULTA NUMIS (1), — ubi observandum est famulos post pecora et armenta commemorari, quo innuitur illos non ad aliud fuisse conductos, quam ut pecoribus et armentis prospicerent, ac re rustice operam navarent. Id quod clarius expresserunt Septuaginta dicentes: *Και υπηρεσία πολλῆν σφδρα, καὶ ἔργα μεγάλα τῶ ἀπὸ ἐπὶ τῆ, γῆ, Et ministerium multum valde, et opera magna erant ei super terram;* numerosa scilicet ministrorum turba armentorum et agrorum fructibus respondebat, et juxta rei rustice operam ac labores famulorum numerus mensurabatur, ne ullus esset desidiosus, qui preventibus agendis non incurreret. Similiter *Ecclesiast.* cap. II, 7: « Possedi, inquit, servos et ancillas, multaque familiam habui, armenta quoque et magnos

Ad præ-
vatus
augere
multa fe-
milia fe-
milia
cocodra-
ta.

(1) Opulentia prisci avi, hominisque tum inter suos primarii, qualis Abrahamus fuit, hodieque sunt Arabum Scenitarum principes regulive, *Emirorum* nomine noti, id est, qui *aditis* preesunt imperatque, *dux, princeps*. Nomen *ἰππικῶν*, quod præter hanc locum semel tantummodo, in *Genes.* XXVI, 14, occurrit, alii « agriculturem, opus rusticum, » ex usu verbi *ἰππῶν*, « terram colunt, » *Genes.* IV, 2 (ut *Galicum labourage*); alii « servitium, familiam, familiam, » interpretantur, ex significatu « servientis, » quem ibidem illud *ἰππῶν* obtinet, unde *ἰππῶν* servus. Unumque exhibet versionis Alexandrinæ textus hodiernus: *Καὶ ὑπερῆρα πολλὰ σφδρα, καὶ ἔργα μεγάλα τῶ ἀπὸ ἐπὶ τῆ, γῆ.* Videtur duorum interpretum varias conjuncte esse, *Genes.* XXVI, 14, *ἰππῶν* ἰππῶν in Alexandria versione expressum legitur. Syrus et ibi et *Genes.* XXVI, 14, et Arabicus interpres reddidit, non tantum « suppellectilem, sarcinas, impedimenta itineris, » verum et « asselas famulosque » (*Gall. le train*). Cæteri veteres hoc loco in significacionis famulitii conveniunt. Aquila *δοῦλῶν*, Symmachus *clavæ*. Vulgata vetus: *ministerium copiosum*; Hieronymus: *familia multa nimis*; Chaldaeus *ἰππῶν* *servitium ministerium* (falso Dathius vocem Chaldaicam agriculturem reddidit in not. ad h. l.), quo eodem nomine et Onkelos Genesios loco citato ad exprimentum *ἰππῶν* usus est. Kimchius nomen Hebræum in *Lexico* *משרתים* *משרתים* *משרתים* *משרתים* *משרתים* interpretatur, quem à *calenda* terra ita dicitum putat. Similiter Latini *culta* pro arvis, segestibus usurpant. Tutissimum tandem videtur, in famulitii notione acquiescere, veteram tantum non omnium auctoritate confirmata. (*Rosenmüller.*)

ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me, » ubi adverte quo servorum et ancillarum referat multitudinem, gregum utique proventibus augendis, ne quis alios illi servos et ancillas fuisse suspicietur, nisi ex quibus tanta proventus copia nasci potuisset, quantum nullas ante habuisset.

Hinc disce non ad luxum, sed ad subsidium; non ad pompam et ostentationem, sed ad obsequium et utilitatem, ipsos ac famulos in familiam esse assumendos. Id ipsum Christus, Luc. xvii, 7, in evangelica parabola non obscure insinuat, dum a revertente ex agro famulo debere mensam parari docet, quasi non sit alius qui possit tale munus demandari. Et sane quod comedant dominus, a servis arantibus et laborantibus venit. Nam famuli otiosi et comptuli, ad fastum solum intenti, mensas dominorum evacuant, atque substantiam eorum funditus evertunt ac perdunt.

Apposite de talibus Nohum ut, 17: « Custodes tui, inquit, quasi locustae. » Ministros principum et nobilium servos sic appellat, qui eis assistunt, et nobilium quosvis sic appellat, qui eis assistunt, et latera cingunt ac custodiam. Quo posito, pulcherrime legit editio Tigurina: « Comptuli tui locustas referunt. » Quo quid verius, sive morum ipsorum levitatem, sive calamitatem, quam copiosissimas etiam familiis afferunt, consideraveris? Servi sane aratores hi segetes ditissimas faciunt, quibus implentur horrea principum, facientur et mense; ad comptuli isti prorsus otiosi, dominis solum ad pompam assistentes, leviculas verissime locustas referunt, quae segetes absument, et diram famem atque calamitatem regnis inferant. Fallar, si majus damnum a locustis venit segetibus, quam ab istis comptulis otiosis recipiant familie universae. Certe non necessitas aut usus, sed luxus et vanitas otiosorum istiusmodi multitudinem famulorum inveniit; nec a Deo venit, sed a vitio, quod aliqui (principes hic semper excipio) multis undique cincti famulis apparent, contra quos pulchre S. Chrysostomus in I ad Corinthios, homilia 40, sic ait: « Verum necessitate nec humanitate adduci plures servi sunt, sed fastu solo. Nam quo familiares tot aliis? Quemadmodum enim in vestibus, in vita necessitatem solum respicere oportet, sic in famulis. Quae ergo necessitas est? Nulla sane. Herum unum uno servo contentum esse decebit, imo uno servo tres heros. » Merito etiam Seneca in istiusmodi inertem famulorum turbam invecus lib. vi, epist. 47: « Superbissima, inquit, consuetudo cenantem dominum stantium servorum turba circumdedit: alius sputa detergit, alius reliquias temulentorum colligit; alius pretiosas aves scindit, perpectus et clunes certis ductibus circumferens erudita manu frusta excutit. Infelix qui huic uno rei vivit, ut altitia decenter secat, nisi quod miserior est, qui hoc voluptatis causa docet, quam qui necessitatis dicit. Alius vini minister, alius cui conviviarum censura permissa est, expectat quos revocet in crastinum, » etc. Sic pergit sapiens

Non ad luxum et ostentationem assumenda. Quare?

philosophus carpens famulorum multitudinem ignavorum, non ob aliud introductam quam ob superbissimam consuetudinem.

Haudquaquam profecto tales erant famuli Job, tametsi esset illi « familia multa nimis; » sed omnes seduli, omnes laboriosi, omnes frugi, omnes suis jumentis et aratris ligonibusque juncti; nulli inertes, nulli desides, nulli pigri, nulli vino lascivique dediti, nulli frugibus perendis aut consumendis, sed omnes iisdem pergendis et amplificandis intenti. O felicissimam familiam, in qua servi a famuli non ad otiosum atque evandum fastum, sed ad questum dominorum et verum adjuvamentum sunt! « Qui servat ficum, inquit Sapiens, Prov. xxvii, 18, comedet fructus ejus; et qui custos est Domini sui glorificabitur; » ubi harum cum ficu et servum cum fici cultore comparat, nec otiose cultorem agri jungit cum custode sui famulo domus, sed ut doceat, quam haec duo munera sibi mutuo connexa esse debeant. Tunc enim domus et familia floret, quando famulus domini coherens lateri ab agri cultura non separatur; imo idem omnino est cultor agri et domino assistens famulus, quemadmodum Agatharchides Gnidius, lib. xxxviii Rerum Europae, apud Athenaeum scribit, ex Dardanis quemdam servos mille possessisse, non neminem etiam plures, et eorum unumquemque pacis tempore agros colere, bello vero ingruente militiae nomen dare consuevisse, suosque illis duces esse dominos. Quidni florent Dardani, quibus nullus otiosus famulus, nullus comptulus, sed milleni erant in agris vel in bello, ubi opus erat, certantes?

Magni profecto momenti est delectus famulorum, ut illi tantum capiantur, qui domino utilitati, gloriae et honori esse possint. Veterum ea in re diligentiam notat S. Chrysostomus, quos ait ad bonos probatosque servos comparandos non tantum prudentiam adhibuisse magnam ac diuturnam in experiundo, verum etiam ea causa saepe longum iter instituisse: « Tu, inquit homil. 22 ad Populum, ut frugi servum compares et aurum dinumeras, et cum mercatoribus multis, verba facis, et longas interdum peregrinationes suscipis. » Et lib. iv De Sacerdote ait eos qui mancipium aliquod emulurunt tum ostendere illud medicis, tum sponsores emptionis postulare, tum interrogare quoque vicine, et diuturnum aliquod tempus poscere, intra quod probare illud possint. Et iure quidem merito tantam adhibebant in delectu servorum diligentiam, quandoquidem sicut ex immergito et infideli gravissima damna et incommoda, sic e probo frugique servo multae existant in omnem modum opportunitates, non solum ad domesticam servitutem, verum etiam ad familiae splendorem. Nam, ut preclare gravissimus auctor, Cassiodorus, lib. iv, epist. 3, ait: « De claritate servitutem crescit fama dominorum. » Unde scriptor sacer, postquam Jobum a familiae bene ordinate amplitudine et a morigera

Familia Job exornata.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

Septimo.

Magni momenti delectus famulorum.

famulantium multitudine commendasset, quantum hinc illi splendor accesserit, subiungit:

ERATQUE VIX ILLE MAGNUS INTER OMNES ORIENTALES (1). — Septuaginta vertunt: Καί τὸ ἐξ ὀρίων τοῦτο ἐστὶν ὁ μέγιστος ὁριανός. Et erat homo ille nobilissimus Orientales; Symmachus reddit: Μέγιστος ὁριανὸς τῶν ὀριανῶν, Maximus omnium Orientalium, ubi notandum diversimode a diversis vocem hanc « magnus » limitari et exponi.

Quo secundo magis dicitur Job?

Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

Septimo.

Primo enim aliqui restringunt illam ad generis claritudinem seu nobilitatem, ita ut « magnus » idem sit quod « nobilis, clarus, illustris, » quemadmodum Septuaginta interpretantur. Secundo, alii referunt ad famae nominisque celebritatem ac gloriam; quasi dicant famam Jobi toto Oriente fuisse celebratam, qua ratione dicitur in Reg. vii, 9: « Feci tibi nomen grande juxta nomen magnorum qui sunt in terra. » Atque ita D. Thomas et Lyranus accipiunt. Tertio, nonnulli id de honore ac reverentia quae Jobo ab omnibus et praeter omnibus Orientalibus exhibebatur, exponunt. Quarto, aliqui hoc ad sapientiam ejus referunt, qua ceteris eminebat, prout Ecclesiastes de semetipso ait, cap. i, 16: « Ecce magnus effectus sum, et processi omnes sapientia. » Quinto, alii referunt id ad Jobi divitias et amplissimas facultates paulo ante numeratas, sicut Isaac et Nabal in sacris litteris magni, id est praedivites, nominantur. Sexto denique, alii (et meo quidem judicio optime) hanc vocem « magnus » quam amplissime sumunt, ita ut simul omnes modo recensitas magnitudinis formas complectatur, quemadmodum etiam Salomon propter nomen, sapientiae, divitiarum et universae suae gloriae celebritatem ac majestatem super omnes reges terrae dicitur magnificatus. Magis autem speciatim censeo vocabulum « magnus » esse veluti σφραγίς, seu sigillum eorum quae dicta fuerunt, atque adeo cadere in omnia quae toto hoc Jobi elogio continentur, ut scilicet Job peculiari quadam ratione magnus significetur, primo, « virtutibus, » nominatim simplicitate, rectitudine ac Domini timore; secundo, « in generatione sua, » ob copiosae sobolis felicitatem; tertio, « possessione, » propter agrorum latifundia, pecorum greges, armenta jumentorum ac familiae totius amplitudinem, qua ceteris aevi sui Orientalibus longe antecellebat. Quae videtur maxime propria et genuina loci hujus expositio. Cum enim vox illa « magnus » totum quodammodo Jobi elogium concludat, par est ut omnia

quae in eo recensita sunt simul afficiat et obsignet.

Allegorie autem in typpum Christi Domini dicitur Job « magnus inter omnes Orientales, » hoc est, interprete Lyrano, inter Christianos, qui sicut a Christo Christiani nominantur, ita etiam ab eodem Christo, cuius nomen est « vir Oriens, » Zach. vi, 12, dici possunt Orientales. In quem sensum fere Didymus in Catena ad hunc locum: « Genere, inquit, clarus inter Orientales praedicatur, quoniam lucis Deique filii a lucidis actionibus nuncupantur, hi ad orientem solem pertinent. Neque enim justus ab hominibus, sed a splendore Solis justitia splendescens assequitur nobilitatem. » Jacent igitur in stenuatibus suis facinorum nobilium signa homines seculares, et aquilas, leones, tigrides alisque famosiores triumphantur imagines ostentent; tu vero quisquis cupis veram et splendescens assequi nobilitatem, Jobum imitatus, a Solis justitia splendoribus illum quaere; tunc enim supra nobilissimos quosque elevaberis, cum te christianarum virtutum cinerint splendor. Sic elevatus fuit Isaac patriarcha ille magnus, ille orbis deliciae et risus, ille innocetiae victima, ille typpus Servatoris perfectionisque exemplar, de quo in historia mundi ita scribitur, Gen. xxvi, 13: « Ibat proficiens atque asserescens, donec magnus vehementer effectus est. » Talis Joseph, Genes. cap. xlix, 22, quem filium acorescentem honorato favicino patre indigavit. Tales denique omnes viri sancti et justi, qui cum Jobo in Oriente, id est lucis regione, habitant, quorum idcirco « semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectam diem, » Prov. iv, 18. Tales utique etiam ad instar Jobi filius lucis ac pacis progenerant, de cujus filiis subiungitur:

Allegoria.

4. ET IBANT FILII EJUS, ET FACIEBANT CONVIVIUM PER DOMOS, UNUSQUISQUE IN DIE SUO. — Septuaginta legunt: Συντροφισμένοι δὲ ἐὶ οἰκίας αὐτῶν ἕκαστος ἡμέρας. Convenientes autem filii ejus ad invicem faciebant convivium per singulos dies; ubi expende illa verba, convenientes ad invicem. Non enim hoc frustra dicitur, sed ad commendationem mirabilis et insusitatae virtutis exprimitur. Unde Olympiodorus in Catena: « Stummae, inquit, admirationis est quod de maribus dixit: Convenientes interser. » Id est: « Nullam ob rem de principe loco erat illis contentio; maximum vero, quod quisque arbitratur ad alterum proferre. » Et merito quidem veluti rem summam admirationis extolli, quod vel fratres tanta inter se animorum consensione conveniant, ut nulla illos prelationis cura sollicitet, nulla emulationis cogitatio inquietet, sed sese invicem et socios et aequales aspiciant et honorent. Eoquando similis inventa est vel inter gemellos uno eodemque partu editos fratres concordia? Notissima est duorum fratrum gemellorum Esau et Jacob historia, ut adhuc in utero materno existentes preliabantur, quaerens alter alterum precedere. Mirabatur et egre ferebat mater prodigiosam illam uteri sui

Verb. 4. Mira factor filiae Job concordia.

pugnā; perrexit itaque, ut, quidnam sibi hoc portentum vellet, oraculum consuleret. Cui Dominus respondit, *Genes. xiv, 23*: «Dux gentes sunt in utero tuo.» Ecce tibi totam istiusmodi pugnae causam: nimirum duo erant in utero; ubi enim duo sunt, licet fratres sint, licet uterini, licet gemelli, mirum et inauditum erit, si non sint de prelatione rixae, et in hereditatis sortitione discordiae. Unde igitur tanta inter Jobi filios animorum concordia et consensio voluntatum? utique ex virtutis perfectione, sine qua nulla unquam pax firma vel stabilis esse concordia potest.

Propone tibi ob oculos duas domos, ambas religiosas patribus familias gaudentes, ambas religione insignes, et filiis optime educatis clariore. Altera est domus Jacob, altera est domus Job. In Jacobi domo Joseph a parente tenere amabat, *Genes. xxxvii, 4*: «Videntes autem fratres ejus quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui.» Ecce tibi pacem et concordiam fratrum in domo religiosissimi Jacobi perturbatam. At in domo Job quis non videt arctissimam fratrum concordiam, de quibus in symbolum summae conjunctionis animorum hic dicitur: «Ibant filii ejus, et faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo.» Cur igitur inter Jobi filios tanta potuit unanimitas custodiri, quae inter Jacobi filios minima servata fuit? Quia nimirum de Jobi filiis nihil non justum, nihil non sanctum manditur; de Jacobi filiis plurima scelera narrantur. Dicitur enim Ruben cubile patris contaminasse, Simson et Levi dolose Sichimitas interfecisse, Judas cum prostituta concubuisse. Hinc minime mirandum est, inter Jacobi filios tot sceleribus co inquinatos unanimatem et concordiam servari nequaquam potuisse, quae inter Jobi filios omni scelere vacantes arctissima semper atque integerrima perseveravit; quandoquidem pax et concordia ibi solum firma sit, ubi est virtus perfecta. Pulchre id ostendit Origenes ad hunc locum ita scribens: «Fuerunt, inquit, Job septem filii et tres filiae; numero decem, animo vero unus erant; numero plurimi erant, consensu ac concordia quasi unus, unanimitate ac dilectione quasi idem; non separabat autem eos zelus, non dissociabat eos invidia, sicut pridem fratres Joseph. Quare? Quia non exorta est in eis praevicatio neque co inquinatio, sicut in Ruben, neque furor interficiens, sicut in Simone et Levi; neque odium fraternae maledictionis, sicut in ceteris filiis Jacob; sed erant omnes unanimes in pietate, pacifici in justitia, atque in Dei timore concordēs.»

Fundabatur nimirum haec concordia et unanimitas in omnimoda virtute filiorum Job, atque idcirco firma stabilisque perseverabat, quam minime habuerunt filii Jacob, quia singuli eorum multis scatebant sceleribus et deliciis. Pulchra est et vera sententia D. Ambrosii lib. III *Officiorum, cap. xvi*: «Non potest homini amicus esse qui Deo

fuerit infidus.» In vanum scilicet speras concordiam et unanimitatem servare cum his qui variis semetipsis sceleribus co inquinant: require prius solidum probe atque innocentis vite fundamentum, quod si adsit, firmissimam concordiam spera; sin desit, et lites et rixae non deerunt. Illa igitur filiorum Jobi per orbem iterata convivio satis aperte probant quam optime inter illos convenisse, abfuisse invidentiam, intercessisse charitatem, quae illorum facultates faciebat esse communes, et mutuis in dies officii mirum in modum augebatur ac fovebatur.

Sed quomodo, dicit aliquis, hoc illi laudi datur, quod nullum agerent diem sine convivio, sine computatione? cum in *Deuteronomio, cap. xxi, 20*, jubentur parentes filium comessionibus vacantem deferre ad iudicem, dicentes: «Filius noster iste protervus et contumax est; monia nostra audire contemnit, comessionibus vacat, et luxuriae atque conviviis; lapidibus eum obruet populus civilitatis.» etc.; quo in loco Philo, lib. *De Temulentia*, nihil meminit de injuria istius filii nequam, sed solum ait: «Conviviis vacat et computationibus.» Ecce tibi quantum crimen sit, conviviis ac computationibus vacare, ut propterea filius a parentibus tradici et exitio tradi jubeatur. Quam igitur ratione Jobus excusari poterit, qui filios suos per singulos dies convivis atque computationibus vacare permittit?

Ad quod respondendum, hoc loco convivium non pro temulenta et in luxum dissoluta comessionatione aut computatione sumi, qualis haec chantium ac prodigorum filiorum esse solet, de qua citato *Deuteronomii* loco fit sermo; sed pro fragali, sobrio, casto et jucundo amicorum inter se convivia, quem «convivii» vocabulo proprie significari docet ipse Cicero, lib. IX, *epistol. ad Papyrium Pratum*, ita scribens: «Extra jocum moneo te, ut cum viris bonis, jucundis, amantibus tui vivas; nihil est aptius vite, nihil ad bene vivendum accommodatius; nec id ad voluptatem refero, sed ad communitatem vite atque victus, remissionemque animorum, quae maxime sermone afficitur familiari, qui est in convivis dulcissimus, ut sapientius nostri quam Graeci *συμπόσιον* a *σύνδοξεν*, id est, computationem aut conconvationem, nos convivio vocamus, quod tum maxime simul vivatur.» Quod non vere minus quam eleganter ab ethnico viro dictum Minutius quoque Felix adhuc magis illustrat, cuius hoc de Christianorum convivis sacrosanctum est testimonium: «Convivia, inquit, non tantum pudica colimus, sed et sobria; nec enim indulgentiam epulis, aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus, casto sermone, corpore castiore.» Unde illud praeclearum Cyrilli apophthegma, quod in *Michaeo* v, 30, affert: *ἡμεῖς τὴν ἐπίπρην καὶ τὴν ἐπιπρην τὸ ἐπὶ τὸν θεόν, κύβινος δὲ τῶν σάντων ὄψας ἐστὶν θεός.* Talia autem filiorum Job convivio fuisse Origenes et aliorum Patrum testi-

Quoad
Ipsi
dixer
conviv
quod
est?

Secundo.
Quoad
locum.

Respon
datur.
Primo.
Quod
modum.

Tertio.
Quoad
tempus.

monis comprobatur, uti ex illorum ad hunc locum Commentariis et ex jam dictis satis liquet, atque ex sequentibus evidenter apparebit. Unde facili occurrit responsio conquerentibus, quod quotidiana istiusmodi comessionationes ad tantum luxum et delicatiae potius referrentur, ac tanti patris filios dedecere. Quasi vero fratres ac sorores ejusdem familiae quotidie simul vesci et pariter comedere ignominiosum sit, et non potius honorificum ac manifestum fraternae dilectionis indicium. Hoc enim consilio non invito, sed, ut opinor, auctore atque hortatore parente communia haec et quotidiana inire convivio, ut amorem, quem insevit sanguinis communio, consuetudo aleret atque perficeret. Nec refert, quod eorum mensa fortassis etiam exquisitis et bene conditis dapibus instructa esset; talis enim mensa illorum statui, ut optorem conditione frugalitatis dicitur poterat, quae aliquoquin pauperibus aut plebeis esset nimis splendida, ideoque in illis damnanda.

Porro in his convivis non solum temperantiae ac honestatis, sed etiam loci ac temporis (quod in rebus istiusmodi ad hoc ut bene vel male fiant quam maximi refer) exactam esse rationem habitam ista verba declarant: «Per domos unusquisque in die suo,» ubi notanda est prima loci circumstantia. Non dixit: Per popinas aut tabernas ganeonum et hircoonum, quae sunt theatra vitiorum luxu et intemperantia dominante, furente Lyceo, et exultante Comi protervia, sed «per domos,» id est, in sacris religiosorum fratrum peatibus, in quibus non tam triclivium quam templum quoddam honoratum appareat, ubi temperantia consecratur atque presideat, cum qua pietas, modestia, religio, prudentia, frugalitas et insignium chorus virtutum epuletur. Cui expositioni applaudit Origenes, dicens: «Fratres ad convivium vocabant sorores suas, ut secum manducarent, et sic secum adorarent Deum, et gratias illi agerent: ob hoc convocabant illas, ut fierent vives simul Ecclesiae sanctorum, congregatio religiosorum, conventus immaculorum. Vide quae tanta sit virtus charitatis fraternae, ut ex convivio Ecclesiam faciat, religionem et conventum angelorum,» ait Origenes. Hanc autem loci rationem in convivis diligenter observandam ipsemet Christus exemplo suo docuit, quando ultimam cenam suam in cenaculo magno strato apparari jussit, *Luc. xxi, 12*.

Quoad alteram circumstantiam, quae est temporis, notandum illud, «in die suo,» non carere mysterio, sed eorum probitate atque temperantiam plurimum commendare: ostendit enim illos haudquaquam noctis ac tenebrarum, sed diei lucisque filios existisse, atque ideo sicut in die honeste ambulasse; «non in comessionationibus et ebrietatibus (quas Apostolus damnat),» *Hom. xii, 13*, «non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et emulatione (quae noctis et tenebrarum

opera censentur), sed in omni bonitate, et justitia, et veritate (quae ad fructus lucis pertinent), probantes quid sit beneplacitum Deo,» *Ephe. v, 9*. «Omnis enim, inquit Jesus, *Joan. iii, 20*, qui male agit odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus; qui autem facit veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.» Sanctitas quippe lumen est, si Clementis Alexandrini *Pedagogi* fidem habemus, lib. V, cap. 6, sic dicenti: «Quod sanctum est autem amicum est et ex quo sanctum est; quod proprie appellatur lux.» Hinc etiam ibidem patet a veteribus Graecis hominem appellatum *φῶρα*, quod lucem haberet sanctitatis atque virtutis. Et in libro VII *Stromatum* de homine loquens, qui in vite perfectione colendoque Deo tabernaculum vite suae coioicavit, sic ait: «Non igitur participatione lucidus, sed vult totus esse lux,» hoc est, ut ego interpretor, undique sanctitudinis collicens. Cum igitur convivio filiorum Job «in die,» id est, luce ac sanctitate celebrarentur, nil mirum, quod sorores suas virgines purissimas, aut saltem matronas honestissimas ad eadem invitaverint.

ET MITTENTES VOCABANT TRES SORORES SUAS, UT COMEDERENT ET BIBERENT CUM EIS. — Hinc etiam istiusmodi conviviorum sanctitas et honestas confirmatur. Quis enim pater adeo exlex, ut filias tanta ornatas pudicitia frequentare convivio permitteret, quae etiam masculis filiis, si immoderata sint, crimini dantur? Quo igitur sine honesto venerande virgines fratrum computationibus assidere permittuntur? sane maximo id conviviarum bono fiebat: nam virginalis pudor et honestissimarum modestia puellarum convivis inserebatur, ne inter pocula inordinatus discumbentium affectus prosiliret; sed vel ipsamet temperantia tantarum conspectum virginum vereretur. Eleganter rem hanc tractat D. Chrysostomus, hom. 2 *De Job*, sic dicens: «Suscipiebant autem et tres sorores, ut comederent cum eis et biberent. Et quid ad utilitatem haec audient? Quare sororum additum est? ut ostendatur scilicet quod ad pudicitiam convivium agebatur; quodque ibi non risus intercedebat dissolutus, immoestitiae effusus, mensam injurias. Inducit ergo et comedentes virgines, quo speciem figuramque conviviis ostendat ebrietate non deformatam.» Non itaque erimen, non dedecus erat, quod tantae virgines convivis et computationibus adessent, quarum incredibili pudicitia etiam intemperantissimorum immodestis sopivetur, atque ipsa convivio temperantiam redolerent. Ita Christum quoque, virtutum omnium magistrum, in Evangelio legitimus frequentem invitantium mensis adfuisse; quod sane summo virtutis exemplo faciebat. Deest enim convivis interesse virum illum, cuius aspectus et observantia componi possint discumbentium omnium affectus. Quo spectabat Philonis monitum lib. *De Profugis*, ubi ait: «Tu contra cum omnibus dig-

Cur ad
haec con
vivio tra
sorores
filiorum
Job ad
vocata
fuerint?

his communicatis honorem, securitatem parans bonis viris, reliquos alimondo corrigens. Quod si ad compositiorem aut sumptuosum convivium eundem erit, hoc cum fiducia, intemperantem pudeturus tua dexteritate. » Cujus igitur tanta est fiducia sapientis, que vel inter pocula stare possit, imo que intemperantissimos quosque frenare atque intra regulas rationis coercere possit, is securus convivia adeat, et utinam frequens sumptuosus etiam divitum mensis accumbat. Ceterum, cum in conviviis istis filiorum Job (quoniam ipsi satis per se temperantes, et ad omnem erant honestatem informati), minime opus esset istiusmodi Catone aliquo Censore, jucundissimam gravissimarum virginum sororum suarum presentiam, veluti musicam suavissimam in convivio, ad majorem animorum symphoniam atque honestissimam mentis relaxationem adhibebat.

Mystic.

Mystice S. Gregorius, lib. I *Moralium*, cap. xv, convivium hoc filiorum Job exponit de convivio sapientis, in quo septem dona Spiritus Sancti, per septem fratres significata, cum tribus virtutibus theologis, tanquam sororibus spiritualiter epulantur, et multa bonorum communicatione diem lectum ac festivum transigunt. De hoc convivio plura vide apud Patrem Salazar et Cornelium a Lapide, ad locum istum *Proverb.* cap. ix, § 1, ubi « Sapientia edificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit mensam suam. »

Ver. 8. Quid hic orbis dixerunt?

5. *CUMQUE IN ORBEM TRANSISSET DIES CONVIVII.* — Septuaginta vertunt: Καὶ ὅς ἐν περιστάσει αὐτῶν τῶν ἡμερῶν, *Cumque consummati essent dies convivii.* Quærent interpretes quid sibi circularis ille convivorum in orbem circuitus velit, qui hic dicitur consummatus, an nimirum toties iteratum istud convivium ita singulis insisteretur continuisque diebus, ut ubi septem fratres totidem hebdomade dies convivendo explessent, his transactis, sequentem iterum hebdomadam eodem orbe atque ordine repeterent; sic ut nulla toto anno septimana diesve convivio vacua pertransiret.

Solitur quaestio.

Affirmant hoc nonnulli, in quibus sunt S. Thomas et Dionysius. Alii sunt qui idem suboccurrere insinuant. Aperte docet Pineus noster, quem Bolducus sequitur. Ego in re incerta, qua probabilius duntaxat conjecturis et congruentiis nititur, magis inclino, quo Origenes, Cajetanus, Eugubinus, Stunica et Sanctius noster, cum quibusdam Hebræis, qui putant non omnium hebdomadarum diebus singulis, sed una vel pluribus in anno hebdomadis pro more ritique gentis istiusmodi convivia inter fratres et propinquos celebrari consuevisse: v. g., solemnioribus per annum festis, aut natalitiis cujusque recurrentibus, quod ad testandam confirmandamque mutuam benevolentiam et ad amorem inter se fovendum abunde satis fuisse videtur. Nimis enim frequens et quotidianus epularum usus, præterquam quod animos laxet atque emolliat, corporis quoque va-

letudini non parum obest, ac nauseam creat. Et esto Jobi filiorum, utpote probissimorum, convivia valde frugalia essent, atque ad omnem temperantiam honestatemque composita, ex benevola tamen urbanitate propter amici presentiam inter maxime etiam temperantes natum est fieri, ut dum alter alterum liberaliori quodam haustu salutet, facile aliquantulum a temperantiae meta deflectat, quod ut vitio minime dandum est, si rarius contingat, ita culpa non vacabit, si quotidiana consuetudine pravus habitus contrahatur, qui tam corpori quam spiritui grave temporis successu damnum, si non exitium, afferat. Transacto itaque septendecim convivorum spatio.

MITTEBAT AD EOS JOB, ET SANCTIFICABAT ILLOS. — Septuaginta legunt: « Mittebat Job, et purificabat eos exurgens mane, et offerebat pro eis victimas secundum numerum eorum, et vitulum unum pro peccato pro animabus eorum; » ubi expendit verbum illud, « mittebat. » Quid mitteret dicit Origenes, « Orationes ad Deum, preces, gratiarum actiones; » Eugubinus, « ad templum hostias; » Chrysostomus, « munus sacerdotale. » Præ omnibus idem Origenes: « Mittebat ad eos magistros, qui pietatis admonerent. » In hoc igitur vel maxime præclara Jobi in Deum pietas et de filiorum suorum salute sollicitudo elucet, quod peractis septendecim convivorum circulo, ad spiritalis quoque epulas, quibus animum refecerent, illos invitavit; ideo nimirum, ut Vatablus vertit, « misso nuntio eos accererebat, et ad rem divinam præparabat, » id est, paratos esse jubebat ad sacrificium, solito expliandi ritu premissis. Sacris enim non nisi omnino puri interesse poterant. Unde tritulum illud:

Procul hinc, procul este, profani.

Quod Gentilibus usitatum, et per præconem proclamari solitum docet Tertullianus in Apologetico, pro quo inter Christianos (ut in Grecis liturgiis est) clamabat diaconus: Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, *Sancta sanctis*, cujus formulæ meminit S. Dionysius Areopagita *Eccles. Hierarch.* cap. iii. De Hebræis autem res est nota, quam varias habuerint purificationes, ut sacris uti aut interesse possent; de quibus consule *Levit.* cap. xxi, et ibidem interpretes, qui fusius eas prossequuntur et exponunt. Sic etiam in *Exod.* xix, 10, ait Dominus ad Moysen: « Vade ad populum, et sanctifica illos hodie et cras, » etc.; similiter Samuel I *Reg.* xvi, 5: « Sanctificavit Isai et filios ejus, et vocavit eos ad sacrificium. » Pleni sunt divini libri similibus testimoniis, quibus Deus et sanctum se appellat, et sanctitatem a populo suo postulat. Sanctum vero idem est quod purum ab omni prorsus contagione ac labe animum inficiente. Quelibet nempe res ex deterrioris immixtione sordescit, ut argentum ex immixtione plumbi, inquit S. Thomas, II *Quæst.* LXXXI, art. 8, additque: « Ideo mens humana inquinatur, ex eo quod inferioribus rebus conjungitur. »

Fortibus tibus necessitas post convivia.

Cur filios sanctificaverit.

Est igitur sanctimonie proprium, defecare animam ab omni terrena colluvione, ut omnino purus et immaculatus coram Deo appareat. Hæc res apud Græcos sanctimonie nomen invenit, quibus ἁγία, id est, sanctus, quasi « absque terra, » vel « extra terram » significat, ut optime Origenes, homil. 2 in *Levit.*, animadvertit: « Nam quicumque, inquit, sese Deo consecraverit, merito extra terram extraque mundum esse videtur; » ubi etiam sanctitatem ponit in separatione a mundo, a secularibus negotiis, a concupiscentia carnis, et ab eo omni quod animum commaculare, et ad Deum aditum impedire solet.

Fructus porro hujus puritatis longe præstantissimus est, quod liberum ad divinum Numen accessum præbeat, qui impuris sordidisque negatur. Præclare Chromatius: « Munditia, inquit, cordis et conscientie puritas nullam nubem ad intendendum Deum præiungit. » Hæc Moyses in celestem illam nubem introduxit, in qua facie ad faciem cum ipso Numine collocutus est; hæc pii myste animam emaculant, ut sint tanto apud Deum sanctiores, quanto in omni vita castiores: nihil hæc in re negligit, sed in omnem partem oculos intendunt, ne vel minimam labeulem contrahant, memores illius dicti Aristotelis, cap. ii *De Insomniis*: Ὅτι τὰ μέγιστα καθάρσιον καὶ δόξα, quod est *in qua mundissima sunt altissime maculantur.* Quamobrem Job veritus ne castissimis alloqui filiorum suorum moribus ex tanta convivorum frequentia vel tenuis aliqua fortassis intemperantie vel levitatis macula, que Deo displiceret, adhaesisset, salutarem singulis adhibet expiationem. « Vir quippe sanctus, inquit Gregorius, lib. I *Moralium*, cap. v, noverat quia celebrari convivia sine culpa vix possent; noverat quia magna purgatione sacrificiorum diluendæ sunt epule convivorum. Nonnulla quippe sunt vitia, quæ a conviviis separari vix possunt. Pene enim semper epulas comitatur voluptas; nam cum corpus in refectiois delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur, unde scriptum est, *Exod.* cap. xxxii 6: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Pene enim semper epulas loquacitas sequitur. Pene eum venter reficitur, lingua defrenatur. » Sic ille, et meo quidem iudicio præclare. Est enim omnibus a natura insitus quidam amor voluptatis, qui se prodit atque emergit in vita, vixque ullius hominis industria convelli potest. Id quod magno prorsus iudicio avertit Aristoteles, lib. II *Ethic.* cap. ii: « Quoniam a teneris unguiculis ea nobis omnibus innutrita est, idcirco etiam difficile est abstergere illam animi affectionem, qua veluti nativo quodam colore tincta et penitus imbuta est vita nostra. » Res profecto maxime ardua atque operosa est, tam insitam et inustam animis inclinationem exuere atque deponere. Quo facti dictum illud Heracliti: Καταμύρτιον ἔστιν ἡδονῆς μαχρῶτα ἢ θυμῷ, *difficilissimum est voluptati repugnare*

quam ira. Et Aristoteles iterum, lib. X *Ethic.* cap. i, de eodem argum. lo disputans nitam hanc pronuntiat sententiam, « omnes nimirum ea que jucunda sunt potissimum sequi, fugere vero illa que molestiam afferunt, » ac paulo post addit, « omnes propendere ad voluptatem. » Vis autem hujus affectionis si unquam alibi, certe vel maxime in conviviis sese exerit, atque etiam optimos quosque blanditiis suis delinitis non raro decipit, et in vitia transversos agit. Quod cum S. Job minime ignoraret, de salute liberorum merito sollicitus, nullam animo quietem concedebat, nisi rite illos expiasset, et divino Numini legitimis oblationibus ac sacrificiis conciliasset. Unde sequitur:

CONSURGENSQUE DILICULO, etc. — ubi notanda ejus in propitiando Numine diligentia singularis, quod « diluculo » consurgeret; hoc est, in crepusculo matutino, cum apperit lux, sed nondum est, verum mediis et tenebris velut caput aurora suum efferre capit, id quod Hebræa vox חֹשֶׁךְ הַשְּׁבִיטִים *hischim*, quod proprie *manere*, vel *arvorare* significat, manifeste declarat. Unde merito cum Davide dicere posset, *Psalm.* cxviii, 147: « Præveni in maturitate, » quod Pagninus vertit, *in crepusculo*; vetus Psalterium, *intempesta nocte*; Septuaginta, *in horis*; S. Ambrosius exponit, *ante horas, ante tempus*, nempe ante consuetum aliorum tempus atque legitimum; S. Augustinus, *in immaturitate*; quasi nondum vulgo tempus videatur esse maturum et tempestivum; Cyrillus autem Alexandrinus in *Isaie* cap. lix, § 4, in profundis tenebris » interpretatur. Hinc S. Hieronymus pro: « Præveni in maturitate, » vertit: « Surgebam adhuc in tenebris. » Sciebat quippe vir sanctus tempus illud antelucanum propitiando Numini esse maxime opportunum, et ad celestem benedictionem obtinendam aptissimum. Ita Jacob, *Genes.* xxxii, cum Deo luctans, in aurora illius benedictionem extorsit, qua deinde fretus omnium inimicorum suorum vim superavit. Sic Sapientia ipsa, *Prov.* vii, 17, denuntiat inventum iri se ab his qui summo mane ipsam quaesierint, hoc est, qui statim ut evigilant, primam ad Deum referunt cogitationem. Hoc igitur Job tam sollicite faciebat, ut Polychronius in *Catena* putet illum noctes duxisse insomnes, ut summo mane aris adstaret sacrificaturus, ubi iterum eximiam ejus pietatem expendit, quoniam non qualecumque obtulit sacrificium, sed primum et nobilissimum, quod dicitur *holocaustum* quo mens offerentis cum re ipsa que igne absumentur sese velut in cinerem et nihilum redigebat, ad proficiendam illam interminatam creature ac dominantis Dei majestatem, cui vita morsque obsecundant; idque non unicum pro summo omnibus, sed singula pro singulis seorsum liberis offerebat. Quibus, ut Septuaginta testantur, insuper addebatur aliud sacrificium, scilicet « vitulum pro peccato. » Quam hostiam ut in lui

Mira Job pietas et diligentia.

contagione medicinarum pro noxiis filiorum offerebat, si quas forte inter convivendum contraxissent, et ad mitigandam Numinis iracundiam, sicuti fortassis Deum offensusset.

sollicitudo Job de salute filiorum.

DICEBAT ENIM: NE FORTE PECCAVERINT FILII MEI, ET BENEDEXERINT DEO IN CORDIBUS SUI. — Valde sollicitus erat Jobus cum ejus filii reciproci convivii indulgerent. « Ne forte, » inquit, benedixerint Deo in cordibus suis. » Quorsum veretur sanctus Patriarcha ut filii sui Deo benedicant? Idololatram sapit hic metus, an delirium patris senis? O quot expositionibus Interpretes fiant hunc locum! Sed optime noster Martinus de Roa, lib. I *Locorum singular.* cap. ix, verbum *benedixerint*, interpretatur, *vale dixerint*. Sic in libro Genesis, cum Jacob patriarcha ingressus fuisset ut Pharaonem saluaret, *Genes.* cap. XLVII, 10, « benedictio rege egressus est foras, » id est, « vale dicto. » Et sic videtur congrue expeditur hic Jobi locus et timor. Scilicet timet plus pater ne ejus filii dum laute convivantur, et opparibus indulgent esculentis et poculentis, a Deo benedicant, id est, « vale dicant. » Solent quippe deliciae mensurarum usque adeo hominem a Deo avertere, ut illi vale dicat, et malit habere ventrem ut Deum quam verum Numen.

Vide que cura Jobum tangat: non apud se volebat: Quanam ratione tres filias meas honestis viris in matrimonium collocabo? Quanam ratione filios meos divitiis augere, honoribus cumulare potero? sed: Quanam ratione ab eis crimina abigan, peccata excutiam? Hæc optimi parentis una cura erat, quam ratione liberos ad omnem virtutem effingeret; reliqua posthabebat, uti pulchre S. Chrysostomus, homil. 3 in cap. I *ad Philippenses*, expendit dicens: « Pro liberis suis sacrificavit Job, et a peccatis illos liberavit, » ne quid, inquit, forte cogitaverint in cordibus suis. » Non dicebat: Dabo illis gloriam; non dicebat: Emam illis agros: sed quid? « Ne forte cogitaverint aliquid in cordibus suis. » Que namque esse poterit eorum utilitas quæ in hac vita sunt? Nulla. Regem, inquit, omnium, propitium illis efficiam, et nihil erit amplius quod desiderari queat. » Expendendum hic in istis verbis Chrysostomi, quibus factum Jobilaudat, primum illud: « Pro liberis suis sacrificavit Job, » ac sic dicit: **Mirum quod vir religiosus, et cui litare Numini cordi erat, pro nullo alic sacra fecisse dicitur nisi pro filio; non pro pecorum sanitate, non pro preventivo agrorum, non pro propria incoluntate, sed tantum pro pietate filiorum; nam hac nihil debet esse patri antiquus, et hanc unam reliquis omnibus debet præferre.** Deinde etiam istud: « Et a peccatis illos liberavit, » quia nimirum hæc erga filios Jobi cura pios eos reddidit et frugi fecit, et tanta benevolentia illos conjuavit, ut mutuis inter se officiis certarent. Nihil enim est quod magis ad pietatem liberos formet quam paterna cura in educatione filiorum.

Septuaginta legunt: *Dicebat enim Job: Ne forte filii mei in mente sua cogitaverint mala contra Deum.* O miram plissimi patris diligentiam, et plenum solliciti timoris erga filios amorem! In quo plurima notata dignissima occurrunt, ac imprimis verba ista: « Ne forte, et in mente sua. » De dubiis nimirum trepidat, quid fecisset de certis? de oculis formidat, quid egisset de manifestis? « Quomodo permetteret, inquit Origenes, lib. I in cap. I *Job*, ut aliquid mali filiis suis in verbis atque operibus evidentioribus eveniret, qui pro occultis et absconditis aut omnino forsitan non existentibus ita nimium sollicitus erat atque curam gerebat; unde metuens dicebat: « Ne forte, » etc. De peccatis incertis et occultis filiorum totus anxius et sollicitus illos expiabat, piacularis pro his hostias offerens atque immolans holocausta. Quod amplius facere potuisset si aperte peccassent, si publice deliquissent, si infame aliquid scelus commisissent? Dicant hinc parentes quantum salutis filiorum suorum curam habere debeant; neque publica duntaxat eorum flagitia, sed incerta etiam et occulta delicta ne forte adsint metuenda, ac salutaribus monitis et sacrificiis expianda esse. « Vitulum unum, inquit ibidem Origenes, coram filiis suis pro peccatis eorum jugulabat Job, ut videntes ipsi filii, metuentes ac paventes ab omnibus peccatis, que animos perimunt, declinarent, et juvenitatis ignorantias a se depellerent. »

Notandum *secundo*, Jobum hoc fecisse quando ejus filii erant jam adulti atque optimis moribus imbuti, ut Origenes loco citato expendens: « Ne forte, inquit, filii mei, qui in disciplina nutriti sunt, qui in eruditione creverunt, qui in Dei timore exercitati sunt, in quibus vivis ego gaudeo si ipsi vixerint Deo, si ipsi a creatore non recesserint. » De talibus nimirum ac tantis filiis, quos publice peccasse nunquam viderat, quos probos, quos sancte educatos, quos una cum materno lacte pietatem ac timorem Domini suxisset noverat plus parens adhuc sollicitus, ne oculos forsitan aliquid deliquissent, totus anxius metuebat. Quanto utique potiori jure timendum sit parentibus illis, qui sua culpa filios habent pessimis moribus institutos, immorigeros, dissolutos, sceleribus inquinatos, flagitiis cooperatos, ne et ipsi simul cum filiis tantum aliquando male percerant, justam divini Numinis vindictam in se provocantes. « Nam patres, inquit ibidem Origenes, qui non erudunt neque corripunt filios suos, et ipsorum animas igni inextinguibili tradunt, et semetipsos in furorem iudicii demergunt. Omnia enim que deliquerint filii de parentibus requiruntur, qui non erudierint neque corripuerint filios suos. »

Tertio, notanda sunt illa verba Græci textus: *Ne forte filii mei cogitaverint mala in mente sua*, ubi lubet cum Origene exclamare: O sinceritatem patris! o dilectionem parentis! o studium

Plurima notata de supra dicta sollicitudine.

Quanta sollicitudo in educando filiis negligentia.

genitoris! quis unquam patrum tantam filiorum suorum curam habuit, ut non solum de operibus, verum etiam de cogitationibus illorum esset sollicitus; neque tantum curaret ut bene agerent, sed, quod amplius est, ut et probas haberent cogitationes. « Ne forte, inquit, cogitaverint mala. » De cogitationibus nimirum filiorum oculis sibi ignotis ac soli Deo perspectis sollicitus, si forte nævum alibi aut maculam contraxissent, quantum quidem in se erat, piacularibus illas hostiis ac sacrificiis emaculare atque emendare satagebat. « Ne forte, inquit Origenes, de impudicitia cogitaverint; ne forte ad impietatem declinaverint; ne forte illicita meditati fuerint; ne forte injusta concupierint; ne aliqua radix amaritudinis exorta in animis eorum ipsis nocuerit. » Quid ergo mirum, si ejus filii, sub tanti patris disciplina ad omnem pietatem ac virtutem instituti, omnigenam quoque a Deo benedictionem obtinuerint? Hinc nempe miranda atque ingentia illa bona, quibus Deus Jobum liberosque ejus et familiam universam legitur cumulasse. Sic de Amos quoque Isaie parente, qui religiosissime filium suum instituerat, refert Magnus Basilus in *Isaie* cap. xiii: « Quoniam, inquit, ipsi (scilicet Isaie) prophete quoque magister existerat, sedulo curans cum sanctiore simul ac puriore et præ cæteris eximio quodam doctrinæ pabulo educari. Ob hoc Amos etiam tanquam consors ejusdem prophete adscribitur. » Contra vero videmus viros sacrosanctis aliqui numeribus addictos, insigni in Deum pietate atque erga proximum humanitate conspicuos, et in aliis probatos, quod filiorum suorum probam educationem aut neglexissent, aut saltem non satis magno studio ac diligentia curassent, ad æternum hominum documentum et exemplum divino judicio punitos, summis cladibus affectos, funesto tandem fine vitam conclusisse. Talis fuit Heli sacerdos, vir quidem in reliquis integer, a pietate ac morum suavitate cum primis commendatus, qui propter filiorum improbitatem incestosque mores, quos non tanta quanta par erat diligentia emendare curaverat, divinam in se concitans ultionem, uno die, et pene uno temporis momento, vita, liberis ac bonis omnibus spoliatus miserandum in modum occubuit. Erant enim filii Heli, id est diaboli; tali nimirum nomine dignus censetur pater, qui filiorum suorum crimina non emendat. Ergone, inquit, Heli diabolus est, qui alias in sacris literis vir pius, probus ac sanctus fuisse perhibetur? Ita profecto in quantum nempe filios flagitiis deditos pro officio paterno minime castigaverat, sed ad omne potius vitiorum genus licentiam illis relaxaverat. Licet, igitur, quoad personam propriam vite laudabiliter actæ ac virtutum maximam laude floretet, respectu tamen filiorum suorum, ob neglectum numeris paterni, jure merito diabolus et *Belial* appellatur

« quod, » ut Origenes loquitur, « eorum animas igni inextinguibili in interitum tradidisset; » quod proprium diaboli esse minus cognoscitur. Quid ergo mirum si pater ille diabolus nuncupetur, qui non melius filios educaverat, et nimia sua indulgentia diabolo ad illorum animas perdendas fautor existerat? Nam contra filios jam adultos diaboli nequaquam prævaluisse, si ex mala consuetudine, qua non jam inde a pueritia contraxerant, pater eos diabolo non subdidisset, uti pulchre S. Chrysostomus, homil. 19 in *Genes.*, ostendit. Pro *filii Belial*, Pagninus vertit, *filii impij*; Septuaginta *viri locustæ*, filii pestilentis. Quare Theodoretus flagitiosum vite rationem is attribuit, et Josephus eisdem omni scelere contaminatos fuisse scribit. Erant enim moribus tam abominandis, ut non sit mirum, si parentum clarissimum, et virtutum insignium ornamentis proditus, divino judicio prenas dependeret, quod in vitium præcipites et insensibilis in dies magis, vi et auctoritate minime coercuisset. Non sic utique Job, non sic, cui non satis erat verbo et exemplo filios adhuc teneros ad omnem pietatem ac virtutem informasse, nisi etiam adultos pari cura sanctificaret, et quotidianis ipsos sacrificiis divino Numini conciliaret, quemadmodum verba sequentia manifeste declarant.

SIC FACIEBAT JOB CUNCTIS DIEBUS. — Hinc Pineda, Bolducus et Cuvotus statim ac confirmare nituntur statum de quotidianis, nullo penitus anni die excepto, inter filios Jobi convivii sententiam; sed optimo quidem judicio Sanctus noster vocem illam, *cunctis*, ad dies illos quibus per septimanam integram die quisque suo septem fratres aliquoties in amo convivii celebrabant, restringendo, vim argumenti adversariorum infringit; nullum tamen respondere, ut Jobi erga Deum pietati ac religioni concedamus, « cunctis diebus, » id est quotidie, ipsum sacrificia obtulisse; nequaquam tamen sequi, verba illa versuelli quarti, « in die unusquisque suo, » ad omnes et singulos, nullo penitus excepto, anni dies esse extendenda, cum presertim voculæ istæ *cunctis diebus*, quæ ad sacrificia referantur, multo ampliore, et quidem complexam habeant significationem, quam id quod superius de convivio dicitur « in die unusquisque suo, » præterquam quod plurima sint que faveant jurgi et quotidianæ sacrificiorum oblationi, que tamen militent contra tantam conviviorum frequentiam, quæ, ut antea demonstratum est, molestie plus quam voluptatis allatura videretur, et dissolvendis potius quam conglutinandis animis deserviret.

Ex his que ad hunc versum dicta sunt pro corollario collige *primo*, velum peccatum omni sollicitudine atque cura cavendum, neque quicquam præter ipsum magnopere timendum esse, cum nihil aliud præter ipsum vere malum sit. Jobi pietas hæc evasit, qui filiis suis

Quanta sollicitudo in educando filiis negligentia.